

Едуард ОВЧАРЕНКО

Дзвони Валерія Франчука

— Далеко не перший рік знаю Валерія Франчука, — зазначила дослідниця Голодомору в Україні **Лєся Онисько**. — Ми познайомилися, коли я тільки починала працювати в Національному музеї Голодомору-геноциду. Тоді вперше відкрила для себе Франчука як художника, як людину, а ще познайомилася з його чудесною родиною.

Відкриваємо виставку “Розгойдані дзвони пам’яті”, автором якої є пан Валерій. Над цим проектом художник працює понад 30 років. Кожна робота по своєму унікальна. Натхненником проекту стала мама художника — **Марія Кобилянська-Франчук**, яка народилася в 1918 році і пам’ятала ті страшні сторінки нашої історії, пережила всі три голодомори. Валерій слухав мамині розповіді, і в його уяві народжувалися ті жахливі картини, які він потім переніс на полотна. Митець зобразив не лише ті страшні події, а й невмирущу здатність українців виживати в таких умовах. Ці картини надзвичайно трагічні, але, водночас, життєствердуючі.

Окрім виставки, ми презентуємо інтернет-архів епохи Голодомору. Він відкривається циклом робіт Валерія Франчука “Розгойдані дзвони пам’яті”. Цей архів слугуватиме мистецькою ілюстрацією до періоду Голодомору. Ідея такого архіву виникла ще п’ять років тому. Його мета — створити в Інтернеті платформу і зібрати максимально повну інформацію про голодомори. Оприлюднюватимемо тут у цифровому вигляді документи, що стосуються того періоду, картографічні твори, світлини, кінодокументи, твори мистецтва.

— Господь Бог поклав на мої плечі ношу, яку я намагаюся нести всі ці роки, щоб ми пам’ятали про мільйони людей, які загинули від голодної смерті, — зізнається **Валерій Франчук**. — Це те, що тримає мене на землі і дає можливість йти далі. Моя дружина **Поліна**, яка сама є чудовою художницею, поетесою, архітекторкою, жертвовно віддала свої сили, здоров’я, аби я зміг зробити те, що сьогодні представлено на виставці.

Вже багато років поспіль наприкінці листопада просвітянин, народний художник України, лауреат Шевченківської премії Валерій Франчук організовує виставку своїх робіт, присвячену найбільшій українській трагедії — Голодомору 1932–1933 років. Цього року вона відкрилася в Муніципальній галереї мистецтв Деснянського району столиці.

Присвятив цій темі більше двохсот картин — живопис, графіка, скульптура. Це праця, яка не має ні початку, ні кінця. Хочу за допомогою цих картин розгойдати дзвони наших сердець. Залишилося мало свідків тих подій. Дуже радий, що встиг зафіксувати спогади моєї мами. Вона згадала прізвиська понад 100 людей з нашого села, які загинули під час Голодомору.

Керівник управління культури Деснянського району Києва **Ігор Закомірний** нагадав, що ця трагедія торкнулася практично кожної української родини. Його мати 1938 року народження. У неї на спині залишилися сліди того, як били нагайками за три колоски. Щоразу згадуємо про той період із жалем і сумом. А нове покоління намагаємося виховати так, щоб подібне ніколи не повторилося. Бетховен говорив, що у людини, крім таланту, повинна бути любов до праці. Саме таку любов можна побачити в картинах Валерія Франчука.

Вчений секретар правління Товариства “Знання” України **Василь Василяшко** згадав про те, як скидали з церкви дзвони в його рідному селі. А полотна Валерія Франчука назвав найголоснішим мовчанням померлих від голодоморів. Він пишається своїм земляком, який із низин дійшов до самих вершин творчості. Закарбував цю трагедію в своїх роботах-притчах, щоб люди завжди знали і пам’ятали про ті жахливі події. Маємо давати відсіч всім, хто хоче “визволити” нас від нас самих, від України. А щоб більше ніколи не допустити голодоморів на нашій землі, ми повинні бути єдиними.

Доктор філософських наук, професорка **Людмила Гриневич** наголосила, що Ва-

лерій Франчук — не лише художник, а й філософ. Продовжила розмову про вже згадуваний інтернет-архів, що є науковим ресурсом, який становитиме цінність для освітян. Коли вони торкатимуться проблеми Голодомору, то матимуть під рукою матеріал, щоб розповісти дітям про передумови, перебіг і наслідки того страшного лиха. Протягом багатьох десятиліть архіви були закриті, всіх, хто намагався донести правду про Голодомор, жорстоко переслідували. Створювалася картина перевернутої реальності, аби переконати майбутнє покоління в тому, що 20-30-ті роки були світлим і оптимістичними. Проте було багато правдивих публікацій за кордоном, а в 90-х вони почали з’являтися і в Україні. Поступово науковці дійшли до рівня узагальнень. Нові праці показують геноцидну суть Голодомору. Якщо по всьому Радянському Союзу працювала комуністична репресивна система, то в Україні — ще й імперська, і Голодомор був геноцидом українського народу.

Письменниця та журналістка **Наталія Дзюбенко-Мейс** згадала про те, як її чоловік **Джеймс Мейс** високо цінував творчість Валерія Франчука. Показала світліну з відкриття виставки “Розгойдані дзвони пам’яті” 1993 року. Тоді Джеймс був вражений побаченим. І сьогодні пані **Наталія** відчуває, що між її творчістю та творчістю Франчука відбувається невидимий діалог. Образи деяких її робіт ніби списані з полотен пана Валерія. Вражають його твори, присвячені **Григорію Сковороді**. Саме роботами сквородинівського циклу оформлена книжка **Н. Дзюбенко-Мейс**, за яку вона отримала

Звернення

до наших читачів, передплатників, просвітян

Друзі!

Тижневик “Слово Просвіти” — один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі — за певного “сприяння” нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі — ті, хто любить, шанує і цінує українське правдиве і об’єктивне слово, можемо допомогти тижневику. Будь-яка фінансова підтримка видання — це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

АТ “Альфа-Банк”, р/р UA 30 300346 0000026002016994001; отримувач: ГО “Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ/ІНН: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

Минулого тижня на наше прохання про допомогу для газети “Слово Просвіти” відгукнулися:

1. **Голомша Микола Ярославович** — 10000 грн.
2. **Нестерчук Микола Трохимович** — 5000 грн.
3. **Фещенко Олена Василівна** — 2000 грн.
4. **Кирилюк Євгенія Олександрівна** — 200 грн.

Народну Шевченківську премію. Зізналася, що закохана в нові роботи Франчука, які називає ангелами. Згадала про дружину Валерія **Олександровича** — **Поліну**, яка з перших днів знайомства вразила її високим інтелектом і до якої вона ставиться немов до старшої сестри. Також **Наталія Дзюбенко-Мейс** прочитала свої вірші.

На заході відбувся невеликий концерт за участю народної артистки України **Світлани Мирводи** та **Сергія Файфури**.

Наступного дня відкрили ще одну виставку Валерія Франчука, присвячену річниці Голодомору-геноциду. Цього разу — в Національному музеї літератури України. Тут, крім робіт митця, представлені наукові та історичні праці з питань Голодомору, художні твори про страшну трагедію, видані як в Україні, так і за кордоном.

У рамках цієї виставки провели літературно-мистецьку акцію “Запали свічку пам’яті”, до участі в якій запросили курсантів військових вишів. Розпочався захід із виступів студентів Національного університету театру, кіно та телебачення, які виконали оповідання **Лєсі Українки** та твори українських письменників, присвячені темі голодоморів. **Валерій Франчук** розповів про витоки своєї творчості та чому тема Голодомору стала однією з визначальних у його житті, прочитав свої вірші. Власними враженнями від творчості художника поділилися наукова співробітниця Національного музею літератури України **Галина Болотова** та поетеса, художниця, журналістка **Валентина Давиденко**.

Присутні мали змогу побачити невеликий фільм (режисерка — дочка митця **Марія Франчук**), де про ті жахливі роки розповіла мати Валерія Франчука, 94-літня **Марія Кобилянська-Франчук**. Кожен отримав репродукцію картини художника “Сад любові”. А завершився захід тужливою “Мелодією” **Мирослава Скорика**.

Всеукраїнський референдум – ключова подія в новітній історії України

Степан ВОЛКОВЕЦЬКИЙ, народний депутат України І–ІІ скликань, заступник голови Тимчасової комісії Верховної Ради з питань референдуму (1991 рік)

Пропозицію про проведення Всеукраїнського референдуму на підтвердження незалежності України висловив голова Народної Ради (опозиції до комуністичної більшості), академік Ігор Юхновський. Він уперше озвучив це на засіданні Народної Ради, а згодом запропонував Верховній Раді. Були й заперечення, мовляв, на референдумі народ може не підтримати. Зрештою, ніде не сказано, що обов'язково потрібен референдум, може, достатньо проголошення Верховною Радою Акта проголошення Незалежності – і все. А референдум може дати негативний результат. Проте аргументи Юхновського були більш переконливі. Тоді ми всі, практично одногласно, вирішили на Народній Раді, що потрібен референдум.

Для реалізації цієї ідеї створили Тимчасову комісію Верховної Ради України з питань проведення Всеукраїнського референдуму, яку очолив тодішній перший заступник Верховної Ради Іван Плющ, а його заступником призначили мене.

Основним завданням комісії було інформаційне забезпечення акції, доведення до широкої громадськості правди та розуміння необхідності й важливості власної державності, інформування про ресурси й можливості України як самостійної світової потуги і повноцінної суб'єкта міжнародного права. Йшлося про політичну, економічну, соціальну перспективу української нації.

Інформаційна мета полягала в доведенні до свідомості людей того, що лише державна незалежність може забезпечити майбутнє нації. Був підготовлений ґрунтовний матеріал, який доводив, що ресурсна й економічна база України є значною, а історичний процес розвитку суспільства вимагає цілковитої Незалежності, і лише в цьому випадку можна розраховувати на процес і європейський рівень життя. Це було потрібно, бо події відбувалися в умовах довголітнього функціонування комуністичного режиму з його пропагандою, яка і думки про Незалежність не допускала. Особливо успішно ця пропаганда була на півдні та сході України.

Москва чинила шалений тиск, використовуючи абсурдні твердження, що Україна неспроможна існувати як окремий економічний суб'єкт. І це означає розрив живих зв'язків, “резать по-живому” так звану “тесную дружбу между братскими народами” тощо.

Після створення Тимчасової комісії за дорученням Івана Плюща було скликано засідання, в якому взяли участь керівники міністерств і відомств, науковці, лідери основних громадських організацій, на якому він і головував. І. Плющ виступив першим і націлів присутніх, які фактично представляли керівництво України, на актив-

До 30-річчя проведення Всеукраїнського референдуму

ну участь у референдумі й необхідність досягнення позитивного результату. Потім як заступник голови комісії виступив я. Говорив про необхідність ознайомлення громадськості з матеріалами, які ми підготували. Про обов'язок кожного керівника сприяти вільному й усвідомленому волевиявленню виборців. Домовились і про технологію нашої роботи, яка передбачала залучення до процесу всіх державних структур та їхній контроль за цією роботою. Власне, контроль був покладений на мене, оскільки І. Плющ як перший заступник голови Верховної Ради фактично виконував обов'язки голови ВР (голова Леонід Кравчук був кандидатом у Президенти України) і був залучений до процесу виборів. Тоді Іван Степанович сказав: “Ти маєш великі повноваження, сідай в кабінеті й керуй. Знай, що ти відповідаєш за все. Звертайся до всіх – міністрів, керівників усіх рівнів, вимагай роботи. Словом, дій!”.

Мені справді дали великий кабінет із багатьма телефонами, в тому числі урядовими. Певний час я мав серйозні повноваження. Мені доповідали міністри, а деякі приходили особисто. Дуже акуратно, пригадую, доповідав про роботу в наукових установах з підготовки референдуму президент Національної академії наук Борис Патон. Тоді я вперше відчув, яка велика потуга державної машини. На щастя, тоді вона працювала на українську Незалежність, хоча не всі її розуміли і сприймали по-різному.

Ми разом з Іваном Драчем та ректором Київського політехнічного інституту Петром Таланчуком вийшли на Перший канал українського телебачення. Тоді з часом ніхто не рахувався, працювали ми з ранку до пізньої ночі. Мені доповіли, що в східних областях і на півдні, у Криму, наших представників не допускають у трудові колективи. Тоді виникла ідея видавати посвідчення комісії Верховної Ради з питань референдуму. Я дав вказівку виготовити відповідні посвідчення, а щоб не турбувати Івана Степановича, підписував їх за нього. Посвідчень видали багато, особливо рухівцям, які їхали на Донбас, в Крим, інші області. Якоюсь з цього приводу мав конфлікт із Плющем. Пригадую, лунає дзвінок по урядовому телефону, сердитим голосом, характерним для нього суржиком Плющ запитує: “Що ти, понімаєш, там виробляєш? Мені телефонує голова Донецької облради і каже, що з посвідченнями представників комісії, де є моя фамилія, агітують за Чорновола як кандидата в Президенти. Степане Васильовичу, ти мене сильно підставляєш перед Кравчуком. Він же – мій шеф!..”

Він мав рацію, бо рухівці агітували і за референдум, і за кандидата від національно-демократичних сил, яким був В'ячеслав Чорновіл. Часто за посвідченнями приходив молодий представник Руху Сергій Ясінський. Ці

посвідчення зіграли позитивну роль, бо дали можливість доступу представникам Руху до зібраних трудових колективів.

Отже, референдум відбувся, і понад 90% (це колосальна цифра на той час в Україні) підтвердили Акт проголошення Незалежності. І, що надзвичайно важливо, – всі без винятку регіони. Навіть у Криму, який тепер фактично анексований Росією-Московією, за підсумками референдуму більше половини підтримали Незалежність. І весь схід проголосував так само, у тому числі Донецька область. Гадаю, при всіх мінусах комуністичної системи спрацював ще й момент комуністичного управління: раз так вирішили у Верховній Раді, раз вирішила влада, а Л. Кравчук, голова Верховної Ради – один із керівників Комуністичної партії, то треба це рішення підтримати.

Це була справді велика перемога української національної ідеї. Вже 2 грудня Польща й Канада офіційно визнали Україну як незалежну державу. Це був початок триумфального виходу України на світову арену після понад 300-літнього періоду бездержавності України.

Число понад 90% мало принципове значення. За свідченням Юрія Щербака, посла України в США, у розмові з президентом Джорджем Бушем він сказав, що коли до нього прийшли представники української діаспори і запитали, чи визнають США Україну як незалежну державу, він відповів: так, визнають, за умови, що за неї на референдумі проголосує більше 70%, бо стільки проголосувало на “горбачовському” референдумі. Така позиція була не лише у керівництва США... За висловом Збігнева Бжезінського, референдум був останнім цвяхом, забитим у труну імперії. Його результати стали основою для розвитку Радянського Союзу, про що стверджував Леонід Кравчук. І це була правда.

Той факт, що міжнародне визнання України як незалежної держави почалося одразу після проведення Всеукраїнського референдуму, підтверджує його роль ключової події в новітній історії України.

Вічність була ближче за рідну домівку...

Сергій ТЮТЮННИК, Січеславська “Просвіта”

У Січеславській “Просвіті” просвітяни й активна молодь міста згадували і нагадували про буремні події Революції Гідності 2013–2014 рр., які відбувалися як в Україні, так і в Дніпрі.

Прагнення бути українцями “за духом і тілом”, а не лише громадянами України “за паспортом”, віра, що ми “козацького роду”, а не частка “юга Росії”, розуміння і усвідомлення, що на цій землі “...господар українець” – все це було фундаментом Зриву наприкінці 2013 року. Людей дістала донецька банда своєю зухвалістю, брехнею, українофобією, москвофільєю. Майдан був реакцією на дії антиукраїнської влади, антиукраїнських сил від здорових і сильних людей, яких були мільйони, що в один голос у різних містах України вигукнули безапеляційним, нетолерантним: “Зека – геть!”

Андрій Куліш

“Запах шин і блиск очей одnodумців, димові шашки і крики “Беркуту”, биття сердець і горіння автівок, темні ночі й важкі дні: під дощем, під кийками, за морозу і крові – все це Майдан! Де билися Люди зі звірями в погонах; де найбільше цінувалося життя побратима чи посестри, а не своє особисте; де стріляли в замерзлих повстанців, які керувалися гарячим українським серцем і волею, а не холодним розумом комфорту; де Вічність була ближче за рідну домівку...”, – так згадує ті події учасник Майданів у Києві і Дніпрі, просвітянин, свободівець Максим Дорофєєв.

Просвітянин Андрій Куліш переконаний: “Обидва наші Майдани – це великий сплеск національного духу, єднання нації в єдиному

пориві навколо спільної мети. Чи був Майдан потрібен? Чи правильно ми вчинили? Чи варто було всіх зусиль і втрат? Так, однозначно варто! Ми були абсолютно праві! Глибина державної кризи, величина загроза незалежності і всеохоплююче беззаконня влади не залишили Нам вибору! Тільки рішучий протест і радикальні дії мільйонів змогли відтягнути Україну від краю прірви. Майдан був необхідний, він безповоротно змінив країну, допоміг скинути окови і витягнути країну з московського ярма. Проте Майдан хоч і значний, але лиш один з багатьох актів державотворення. Тож боротьба триває...”

Юнаки і юначки, що належать до Молодіжного Клубу Січеславської “Просвіти”, підготували до перегляду документальний фільм про Революцію Гідності, який висвітлює основні моменти тих подій – подій, що стали початком пробудження Нації від летаргічного сну пострадянської України.

Максим Дорофєєв

Приємно, що саме молоді належала ініціатива зробити захід про Майдан 2013–2014 рр. у “Просвіті”. Це свідчить, що вже ніколи молоді українці не будуть рабами, що вони цінують і шанують подвиг майданівців, Небесної Сотні, які вказали національний шлях розвитку України. Україна має свої традиції, коріння і безумовно заслуговує, щоб мати свою національну державу, якою будуть керувати українці: люди, які апіорі мають не лише право, а й обов'язок вести Україну до процвітання! Досвід Майдану, чесність і справжність Майдану доводить нам, що Нація готова битися, коли мова йде про Гідність, Честь, Правду! Ми, “Просвіта” Дніпра, готові продовжувати Революцію Гідності до Української Перемоги! Слава Україні!

Просвітяни Слов'янська отримали квитки

Валерій РОМАНЬКО, просвітянин, член НСЖУ

Наприкінці листопада просвітяни Слов'янська провели загальні збори. Обговорили нагальні питання з життя міської організації: участь просвітян у міських заходах, плани на друге півріччя, необхідність залучення молоді до просвітянського руху тощо. Участь в обговоренні взяли Віктор Мицько, Юрій Оболенський, Людмила Величка, Валерій Романько, Валентина Чередник, Микола Тишаков.

Особливою подією стало вручення членських квитків, які надійшли з Центрального правління ВУТ “Просвіта” імені Т. Шевченка за підписом голови Павла Мовчана. Заступник

голови Слов'янської МО Віктор Мицько урочисто вручив квитки 15-ти просвітянам. Більшість із них мають чималий стаж перебування у просвітянському русі, але квитків не мали.

Висловлюємо подяку за сприяння щодо оперативного отримання квитків голові КРК Олексію Івановичу Черняхівському.

Наприкінці зборів зробили пам'ятне фото – з квитками.

Світлана МАСЛОВСЬКА,
перша заступниця голови Чернівецької
обласної “Просвіти”

Урочистості розпочалися в Свято-Миколаївському храмі м. Заставна. На недільній, святковій літургії настоятель храму о. Дмитро Косташук вітав усіх парафіян, у тому числі учасників бойових дій російсько-української війни, волонтерів, просвітян, присутніх на службі, з Днем Гідності та Свободи і з Днем Архистратига Михаїла, покровителя десантників. Після служби всі рушили до пам'ятного знаку Героям Небесної Сотні.

“21 листопада – свято, подія, трагедія, надія...”

Учасниця Київського Євромайдану, голова Заставнівської “Просвіти”, модераторка заходу, авторка цього фоторепортажу повернула учасників зібрання в буремні події Революції Гідності, наголошуючи на масштабності Євромайдану, його досягненнях і уроках, називаючи дату 21 листопада і святом, і подією, і трагедією, але й сподіваннями на зміни у свідомості, які, на жаль, останнім часом нівелюються. Бо ще багато в громадянському суспільстві “руського міра”, “ватників”, байдужих і боязливих, які гальмують поступ до ідейних змін, отже, кращого життя. Мовила й про риторику керманічів і місцевого рівня, аж до президента, яка мусить бути наповнена правдивими висловлюваннями про ворога – Росії-московії – та повагою й увагою до учасників бойових дій з реагуваннями на зауваги громадськості. Інакше це не демократія!

“Була б Буковина губернією Російської Федерації, якби ми не вистояли на Майдані”

– Повз наше зібрання проїжджають авто, мотоцикли, проходять люди і не зупиняються, – скрушно констатує Віталій Петришак – євромайданівець, активний просвітянин, який дивом та завдяки молитві земляків уцілів. – Між такими байдужими і нами – прірва. Так було 8 років тому, у 2013–2014 рр., коли нас збиралося дуже мало, і нині – не більше. Влада збирає на відзначення Дня Гідності своїх працівників, коли їм вигідно, суспільство теж нас не розуміє. На мою думку, такі зібрання мають відбуватися у визначений державою час, навіть в одну і ту ж годину. Бо лише тоді, як це було на Майдані, є Дух Єднання, який має велику силу для Перемоги. Нині активісти та журналісти пред'являють владі серйозні звинувачення. Невже мовчатимемо? Де наша Гідність? У той час, коли на північному кордоні з Білорус-

Єднатися і діяти Як живе Заставнівська “Просвіта” Буковини

сю додається ще 1000 км нового фронту. Білорусь – уже частина Росії, де горстка людей не в змозі протистояти свавілью влади. Ми не маємо права цього допустити в Україні. Тому гуртуймося, єднаймося – і тоді перемога буде за нами!

“Бізнес при владі – це катастрофа!”

Свої думки щодо подій 2004 року та 2013–2014 років і сьогодні висловив учасник двох Майданів Василь Молдован. – Майдан 2004 року також був Революцією Гідності, але й Толерантності, коли влада пішла на поступки без кровопролиття, – сказав Василь Миколайович. – Але, повертаючись до нинішніх часів, вкотре повторюю: бізнес при владі – це катастрофа. Прикро, але в районі при владі справжніх патріотів можна перелічити на пальцях однієї руки. У ст. 5 Конституції України записано: честь, гідність, свобода – це найбільші пріоритети держави. Де вони? Ми їх не бачимо. Тому бажаю одного: аби в Україні не було третьої революції, бо вона може забрати набагато більше життів і, крім цього, московія, користуючись дестабілізацією, може почати повномасштабні бойові дії на території України. Сподіваємось, що наша новітня армія цього не допустить.

“Коли між їжею і свободою вибирають їжу – залишаються і без їжі, і без свободи”

Цю фразу вкотре повторила постійна ведуча Заставнівського Майдану, активіст-

ка Юлія Джус. Як і в багатьох із нас, у Юлі багато запитань до громадськості, на які, на жаль, відповіді немає.

– Сьогодні кожен і кожна з нас несе пряму відповідальність за свої дії та безвідповідальність. Чому на прохання матері “атовця” влада вже ось півроку не реагує на заяву про виділення нашому захисникові земельної ділянки?.. Натомість у центрі Заставни, без відома депутатів міськради, виділяється земля і вже “забитий” височений бетон під якусь споруду... Де наша гідність, коли ми мовчки споглядаємо “рабство” працівників “Благоустрою” на ставах у Радіша (міського голови)?.. Чи це всім байдуже, що хтось територію громади переплутав із власним подвір'ям і всупереч здоровому глузду роздає дозволи на будки?.. Скільки ми будемо ще терпіти?

“Девіз нинішніх десантників – завжди перші!”

– Євромайданівці показали приклад боротьби за Гідність, – констатує голова ГО учасників АТО/ООС Людвіг Галай, – вставши з колін, вступили в нерівний бій із ворогом “Беркутом”, протистояли обману, злочинним діям влади і перемогли, відправивши у відставку тодішнього президента. А з Майдану, продовжуючи розпочату справу – пішли на Схід України і нині є взірцем борців за Свободу. Серед них неабияка роль десантників, девіз яких раніше був “Ніхто крім нас”, а нині “Завжди перші”. Однак, на жаль, не чує нас влада, між нами прірва. Отже, рушаймо ми до неї, аби почула й побачила. Якщо не буде діалогу – мінятимемо всіх!

Зеленський повинен піти у відставку

На цьому наполягає ще один учасник Заставнівських майданів 2004, 2013–2014 років, активіст-просвітянин Микола Новак.

– Відзначаючи День Гідності та Свободи, згадуючи всіх полеглих, – зазначає пан Микола, – хочу запитати всіх словами Володимира Яворівського, якого вже немає з нами: “Що ж ми за народ такий?” Це запитання письменник адресував своїм співвітчизникам упродовж багатьох років. Український народ, здатний на такий високий злет – Помаранчева Революція, Революція Гідності, вибирає 73-ма відсотками голосів президентом Зеленського, повіривши, що він помахом чарівної палички побудує добробут і створить мир. І цим самим “відкочумося” назад. Останній тиждень був визначальним. Ми дізналися правду про зраду. Не важливо, чи це він передав у Москву інформацію про “вагнерівців” чи Єрмак. Це суті не міняє. Тому Зеленський повинен піти у відставку. Інакше всі наслідки – на його відповідальності...

Сили, відваги, стійкості духу – нам усім!

З нагоди Дня десантно-штурмових військ ЗСУ голова “Просвіти” вручила грамоту громадській організації “Учасників бойових дій російсько-української війни Заставнівщини” (голова Людвіг Галай). Більшість наших бійців війни на Сході – вихідці з 80-ї десантно-штурмової бригади, на рахунок якої чимало перемог у боях. І в цьому пряма заслуга славних земляків – сильних духом, фізично загартованих, морально стійких. Просвітянка побажала воюючому здоров'я, сили, відваги й надалі бути взірцем для військово-патріотичного виховання молоді.

Марія ГУЦОЛ,
голова ІФМОВУТ “Просвіта”
ім. Т. Шевченка

Голова міського об'єднання Марія Гуцол нагадала нашу історію: “Івано-Франківське міське об'єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т. Шевченка (МО) вважає себе продовжувачем славних традицій і звершень Матірної “Просвіти”, яка є найдавнішою українською патріотичною громадською організацією. Перший загальний збір товариства „Просвіта” відбувся 8 грудня 1868 року у Львові. Першим головою „Просвіти” обрали Анатолія Вахнянина – музиканта, диригента, письменника, громадського діяча, професора. Ініціатором заснування філії „Просвіти” в Івано-Франківську (тогочасному Станіславові) 25 березня 1877 року був професор гімназії, мовознавець, культурно-освітній діяч Євген Желехівський. Основною формою роботи в “чужій” державі, а на своїй Богом даній землі була лекційно-просвітницька діяльність, плекання українського патріотизму. „Просвіта” тісно співпрацювала з церквою, навчальними закладами й іншими громадськими організаціями.

В Івано-Франківську установчу конференцію було проведено 15 квітня 1989 р. Це стало новітнім відродженням Товариства “Просвіта”, спершу під назвою Товариство української мови (ТУМ). Головою Івано-Франківського Товариства української мови обрано письменника Степана Пушика. Первинні осередки міста спочатку органі-

153-тя річниця “Просвіти”

У Народному домі “Просвіта” з ініціативи міського об'єднання та з нагоди 153-ї річниці товариства “Просвіта” і 144-ї річниці його філії у Станіславові (нині Івано-Франківськ) членів цієї найстарішої української патріотичної громадської організації щиро привітав голова обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка Степан Волковецький.

зовувалися при правлінні обласного Товариства. Через великий обсяг координаційної роботи в межах області не було змоги приділити їм належну увагу, накопичувалися невідкладні проблеми. Для їх вирішення, згідно з рішенням ради обласного Товариства, на установчій конференції 11 жовтня 1992 р. було створено Івано-Франківське міське ТУМ ім. Т. Шевченка, ухвалено Статут Товариства та зареєстровано виконкомом Івано-Франківської міської ради. Загальноміське Товариство української мови з ініціативи осередків ТУМ концерну Відкритого акціонерного товариства „Родон”, арматурного заводу, Інституту “Агропроект”, відділку залізничі, при подальшій підтримці інших осередків, організувалось на установчій конференції, де були присутні 82 делегати від 38 осередків. Головою правління обрано професора Василя Бойка, який беззмінно (28 років) очолював Товариство. Заступниками голови у різний час обиралися доцент Євген Антонович, професор Богдан Ступарик, інженери Володимир Ференц та Василь Романко, архітектор Орест Івасик, учителі-

методисти Оксана Шараневич і Ярослава Бак. Тепер заступниками голови є отець Орест Путько, професор Володимир Шпільчак, поетеса Ганна Дорошенко та письменник-журналіст Іван Гаврилович. Багаторічним відповідальним секретарем працює Наталія Синиця.

Не можемо не згадати і не подякувати за жертвну просвітянську працю активістам – членам Ради (професори Володимир Качкан, Степан Генік, Ганна Карась, Микола Лесюк, Василь Грещук, Степан Хороб, історики Петро Арсенік, Ігор Дейчаківський, журналіст Богдан Кучер, артист Михайло Кривень), головам первинних осередків (Рома Гаврилович, Марія Путько, Роман Салижин, Анна Селко, Микола Кейван, Олександра Глуханюк, Тарас Лісевич, Олена Сенік, Роман Малець, Оксана Копей, Оксана Туранська, Ірина Турій, Віра Василюшина, Степан Воляр, Ярослава Левицька, Галина Куцин), просвітянам (Надія Легун, Борис Голодюк, Марія Срібняк, Наталія Куцик, Ольга Павлик, родини Ориси та Івана Чопиків), які формували засади Товариства й запо-

чатковували та організовували просвітянську роботу в організаціях, навчальних закладах і на підприємствах міста.

Права української мови як основи буття нації, духовне і культурне відродження українського народу, його звичаїв і традицій, проведення науково-практичних конференцій з питань мовно-культурної політики в Україні, конкурсів, влаштування мистецьких виставок, літературно-мистецьких вечорів, круглих столів, все це – щоденна цілеспрямована праця просвітян, що формує національну і громадянську самосвідомість нашого народу.

Наша праця не була би такою плідною, якби не співпраця з міською владою та підтримка міського голови Івано-Франківська Руслана Марцінківка.

Артисти Івано-Франківського національного академічного гуцульського ансамблю пісні і танцю “Гуцулія” зробили чудовий дарунок – дали концерт у Народному домі “Просвіта”. Привітавши просвітян із пам'ятними датами, виконали пісні, танці, хореографічні композиції. На сцені оживили образи добушівських опришків, колоритні картини гуцульського весілля, любовна драма гуцулки Ксені, яка продовжує хвилювати нас і в XXI сторіччї... Звучали пісні січових стрільців, твори про Степана Бандеру і про сучасних наших героїв, які на східних рубежах України захищають Вітчизну від агресії московитів...

До речі, тепер і в ансамблі “Гуцулія” створено первинний просвітянський осередок.

Ірина ФАРІОН,
доктор філології,
професор Національного
університету
"Львівська політехніка"

*Мова – кордон і зброя, дім і фортеця,
шлях з минулого в майбутнє
– в безсмертя.
Ірина Фаріон*

Особливість українських реалій у тому, що саме МОВА тривалий час заступила собою відсутність Української Держави. Питання мови було питанням влади і панування. Не комунікації. Саме звідси сотні указів заборон української мови з боку держав-окупантів: Московії, Польщі, Румунії, Угорщини, що через фізичне і моральне знищення українців намагалися панувати на споконвіку наших етнічних землях.

В основі нашої розвідки – сучасний терор Москви проти української мови – та її жертви і Герої водночас. Не було б тут російської мови як наслідку історичної окупації України Московією – не було б сьогодні війни, бо Путін не мав би кого захищати. Він каже про це сам: "Наголошу, що ми були змушені захищати російськомовне населення на Донбасі, змушені були відреагувати на прагнення людей, що живуть в Криму, повернутися до складу РФ" (Путін, 12 жовтня 2016 р.) [3].

Тобто словосполучка "російськомовне населення" – це "частина воєнної доктрини Путіна" [1]. У нас НЕМА російськомовного населення. Є етнічні росіяни – нащадки окупантів, сьогоднішні окупанти і з'яничарені українці – жертви московського терору.

Що маємо сьогодні на окупованих теренах?

- українську мову вилучено з регулярних навчальних програм та іспитів
- українських філологів пере-кваліфіковано на російських
- підручники завезено з РФ
- зліквідовано предмети – історію України, географію України, українську літературу
- знищено в Луганську 200-тисячну бібліотеку україністики Українсько-канадського центру "Відродження" і 30-тисячну бібліотеку обласного просвітницького об'єднання
- мовою діловодства затверджено російську
- з'явилися нові предмети: "Мова народів Дон-

Мова сьогодні – ціна життя

басу", "Історія Вітчизни", "Історія Луганського краю", "Історія Донецького краю", "Історія Донбасу", "Уроки громадянськості Донбасу"

- приписано появу нової історичної народної спільноти на теренах Донбасу – "донбасидів" та їхньої специфічної "донбасидівської" мови
- під патронатом УПЦ МП на місці розгромленого Українсько-канадського центру "Відродження" створено Духовно-просвітницький центр "Возрожденіє" з метою пропаганди ідей московського "православ'я"
- українську мову витіснено з місцевих телеканалів, інтернету, радіо
- не виходить жодна газета чи журнал українською мовою
- зовнішня реклама – тільки російськомовна [4].

Поза тим Слідчий комітет РФ підтримав сепаратистів і ще 29 вересня 2014 р. порушив кримінальну справу про нібито український геноцид проти російськомовного населення, що мешкало на території Луганської та Донецької областей, за статтею 357 Кримінального кодексу Росії.

Отже, російська мова – це основний публічний інструмент контролю Росії над Україною, започаткований ще 1690 року та запроваджуваний тепер саме через псевдопанування "російськомовне населення".

Герої мовного фронту.

Там

1. Юрій Поправка (1995–2014), 18 років (11 вересня 1995, с. Морозівка, Київська область – 18 квітня 2014, Слов'янськ, Донецька область). Герой України від 20 лютого 2015 року.

Студент-заочник факультету соціології та права Національного технічного університету "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського", учасник Революції Гідності. Одна з перших жертв війни на Сході України. Тіло закатованого Юрія знайшли 19 квітня 2014 року разом з тілом **Володимира Рибачка** (депутат Горлівської міськради, що зривав прапор злочинної *ДНР*) та **Юрія Дяковського** (зі Стрия). Їхні тіла кинули в річку Торець.

Юрій Поправка, Юрій Дяковський і Віталій Ковальчук, вирушивши після Майдану на Схід через Харків до Слов'янська, щоб збирати інформацію про сепаратистів, потрапили до рук бойовиків. Вижив лише Віталій Ковальчук. За його словами, йому пощастило, бо погодився перейти на російську мову і сказати, що ходить до храму Московського патріархату. Ю. Дяковський та Ю. Поправка під час допитів продовжу-

вали говорити українською. І обидва заявили, що не визнають жодної іншої церкви, крім (тоді ще) церкви Київського патріархату [2].

Мама Юрія Поправки згадує: "Ми в родині ніколи не насаджували Юрі ненависті до російської мови. Та й правила говорити лише українською не було. Мова – його свідомий вибір. До смерті сина я могла перейти на російську у відповідь. Після трагедії – принципово не переходжу. Тепер це і мій свідомий вибір."

За ці майже шість років без Юри я говорила з десятками людей. З випадковими свідками, з безпосередніми учасниками подій, з тими, хто також був у полоні. Всі вони єдині в тому, що в сина був шанс жити, якби він все-таки перейшов на російську мову і збрехав, як хотіли кати, що ходить у церкву Московського патріархату" [2].

За даними слідства, убивством Юри Поправки, Юри Дяковського та Володимира Рибачка керував особисто І. Гіркін. Зокрема, про це І. Гіркін повідомив під час інтерв'ю українському псевдожурналісту Д. Гордону 19 травня 2020 року. Він заявив, що не шкодує про їхню смерть [5].

А мама натомість ділиться нестерпним болем: "Дуже важкі були знущання, смерть довга і в муках... На тілі опіки від електроструму, недопалків, щічка сина проколота, скрізь синці, тіло як свердлили... Палачі, виконавці катувань, також встановлені. Це – громадяни України, жителі Харкова й члени "Оплоту" – проросійської організації і бійцівського клубу одночасно. Є інформація, що їх уже немає в живих. Але я, певно, до кінця життя думатиму, як же люди, у яких є діти, змогли до смерті закатувати чужих дітей" [2].

Кабінет міністрів 15 листопада 2017 року заснував державну стипендію найкращим молодим вченим за вагомих внесок у розвиток демократичних та гуманістичних цінностей у сфері науки і освіти та зміцнення міжнародного авторитету України – стипендію імені Юрія Поправки. **У цьому офіційному канцелярському словоблудстві нема найосновнішого і потрібного: премія за ЗАХИСТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ!**

2. Юрій Іванович Дяковський (1989–2014), 25 років (27 лютого 1989, Стрий – квітень 2014, Слов'янськ). Учасник Євромайдану. Герой України. 2006 року закінчив Стрийську гімназію імені митрополита Андрія Шептицького. Згодом навчався в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу. Удома сказав, що поїхав до Києва на роботу. Доеднався до "Правового сектора".

Брат згадує: "Як би нафосно не звучало, але для нього Україна була понад усе. Він говорив, що нова влада не змінила ситуацію і не представляє інтереси тих, хто жертвував собою на Майдані" [6].

3. Артем Мирошніченко (09.05.1983–05.12.2019). Бахмут, Донецьчина. 36 років земного шляху.

*Україна – не лише країна,
де я народився та мешкаю.
Україна – це моя МАТИ.*

Артем Мирошніченко (22 жовтня 2019)

Його вбили два покидьки – **Микола Барабаш**, 16 років, і **Олександр Барішок**, 17 років. **Микола Барабаш** із прийомної родини, студент педагогічного коледжу (мабуть, напрям фізичне виховання), спортсмен (як бачимо, "без правил"), на суді **3 грудня 2019 року** заявив, що не розуміє української мови і зажадав говорити російською мовою (до речі, це йому дозволяє наш "прекрасний" мовний закон 5670д): "Суди використовують державну мову в процесі судочинства та гарантують право громадян на використання ними в судовому процесі рідної мови або мови, якою вони володіють" (ст. 12, п. 1. Закон про судоустрій і статус суддів).

Адвокат Ольга Коломієць на зауваження активістів, що в суді хоча б вона повинна користуватися державною мовою, різко відповіла – "в нашому регіоні все говорять на руском!". Відтак активістів, на вимогу адвоката, видворено з залу суду, і, мабуть, як слушно припускає керівник Донецької організації ВО "Свобода" **Марія Чашка**, "разом гаваріли на понятному язичку". Запобіжний захід покидькові – домашній арешт. Таке рішення ухвалив суддя міського районного суду **Олександр Любчик**.

Олександр Барішок, нещодавно відратований студент аграрного ліцею, що вчився на тракториста, з неповної сім'ї матері-інваліда третьої групи, провів 2 місяці в СІЗО, без права внести заставу. Таке рішення Артемівського міського районного суду від 7 грудня 2019 року (суддя **Ольга Конопленко**). Він уже суджений за грабїж. Мовленнєві навички, як видно з його реплік у суді, відсутні: заледве пов'язує слова російською...

Пригадують, що в творі з української мови "Ким я хочу стати", написав, що хоче бути **кілером**. Цей шлях до кілерства він торував безпомилково: **мав чинну перепустку на непідконтрольну територію і постійно туди їздив** (так зване ОРДЛО). Зареєстрований у Ясинуватій.

Отже, ці покидьки народилися вже в незалежній Україні в 2003 та 2002 роках. Навчалися в державних школах, мабуть,

із ворожою мовою викладання. Жили практично в зоні війни і вже цілком сформувалися, не без впливу нашого окупованого інформаційного середовища, на убивць українців – людей діяльно-протилежного світогляду і цінностей.

І саме МОВА вкотре здетонувала, стала ідентифікатором свій – чужий і спричинила звірячу бійку як убивство [7].

Натомість у тій самій прифронтовій смугі мешкав і творив **Артем Мирошніченко**. Цього страшного вечора **29 листопада о 21-й годині** повертався з фестивалю документальних фільмів про сучасну війну. На його шляху, вже зовсім поблизу дому, постали два підпиті хлопці.

"Чего ти тут ходиш?" – спитали вони випадкового перехожого. Той щось відповів та пришвидшив рух.

"А на нормальном язичку ти не можеш? Ми на етом не понимаем." – почув він.

Ці уривки діалогу випадково вітром донесли до людини, що тоді йшла іншим боком дороги. Вже після розголосу в пресі вона зателефонувала та розповіла цю історію, бо припустила, що це стосується справи Артема: збігалось місце та час. Та й нічого сумніватися – Артем, дійсно, міг відповісти лише українською.

За дві години його, неприємного, знайшла місцева продавчиня. У місцевій травматології зробили важку операцію на наскрізь проламаному черепі. Шість днів коми. 5 грудня Артемова війна закінчилася смертю... Бахмутська поліція затримала нападників наступного дня, 30 листопада 2019 року.

Яким був цей невідомий досі всій Україні Воїн і Лицар українського тилу в прифронтовій смугі нашої землі **АРТЕМ МИРОШНИЧЕНКО**?

Від початку війни вся родина Артема перейшла на українську мову спілкування і влилася до волонтерського руху: Артем плів маскувальні сітки, будував укріплення, допомагав військовикам у шпиталі (кажуть, перечистив тонни картоплі...), опікувався покинутими тваринками, був активним учасником усіх патріотичних заходів, зокрема націоналістичного Маршу УПА: "14 жовтня о 13-ій годині Марш УПА "Захистимо українську землю!" Я буду! Зустрінемось, як завжди! м. Київ, біля пам'ятника Тарасові Шевченку".

Згадує брат **Сергій**: "Ми з Артемом від самого початку війни допомагали українській Армії. Коли місто було окуповане, допомагали військовим інформацією про ворога, а ночами зривали прапори з будівель "ДНР" і розфарбовували дерева в синьо-жовті кольори, щоб всі бачили, що в Бахмуті не вбили Україну і людям було лег-

ше чекати на звільнення <...>. Артем розмовляє лише українською, як і я, і навіть його останній пост про українську мову”.

Марія Чашка, колишній керівник Донецької “Свободи”, каже, що: “Артем дуже принциповий у питанні мови. І справді завжди розмовляє українською, хоч на Донеччині ми дуже часто останнім часом при цьому чуємо, що скоро ми вас, “бандеров” тут передусім ... “Вони” добре розуміють, що наша мова – це зброя (4 грудня).

У день похорону найдорожчі для нас слова рідних Артема, передусім батька пана Миколи: “Він дуже хотів жити, дуже борюся за своє місто, щоб у місті було гарно, а не небезпечно. Щоб тротуари були хороші, щоб світло горіло, щоб не били ліхтарів. Він допомагав військовим. Він весь час був у роботі, але ми недооцінювали це. Він дуже любив тварин, рятував їх. У нас захворіла кішка, і він навіть кредит взяв, щоб її вилікувати. Він навіть мух не вбивав, а відпускав їх у вікно”.

Братова, пані Катерина Мирошниченко, називає Артема найкращим з усіх людей, яких знала: “Він допомагав буквально всім: котика витягти, у шпиталі допомогти, у побутових речах. Є активісти, які щось доказують, а він нікому нічого агресивно не насаджував”.

Артем був життєрадісною і дуже світлою людиною зі всіма радощами наших буднів: від очікуваного походу по гриби, замилування природою, ласування кавою, піклуванням про чарівних котиків – до вияву свого україноцентричного світогляду з промовистою і саркастичною критикою теперішнього преЗЕдента, про що свідчить поширений допис із піяніном від Сергія Заграбайла (20 листопада):

Це було якось нелогічно – Бруківка, барикади, шини... І ніжна музика одвічна, Що над Майданом тихо лине. Той піяніст, чи піаністка У грі не допускали фальші, На боротьбу вставало місто, Під українські гімн і марші. Коли ж настали дні трагічні, Які, згадавши, досі плачем, Прощались з хлопцями навічно, Під виконання “Плине кача”. Те піяніно синьо-жовте Перефарбовано в зелене. На ньому грає зараз Вовка, Все, що зіграти може членом.

21 листопада вранці Артем вітав нас усіх з Днем Гідності і Свободи: “Друзі. Побратими. Усіх з Днем Гідності та Свободи! Разом ми сила. Бій триває”. Так, панство! Бій має тривати вже без Артема.

Проте останнім спалахом його патріотичних почуттів став останній допис на ФБ про неї, про Українську Мову, за яку Його й закатували:

“УКРАЇНСЬКА МОВА в 1934 році на конкурсі краси мов у Парижі була визнана, як найкраща, наймилішча й найбагатша мова світу, і зайняла

друге місце після італійської. В 2012 році занесена у Книгу рекордів Гіннеса, і віднині на ПЕРШОМУ місці, встановивши рекорд за тривалістю музичного телемарафону національної пісні. Лише українські композиції лунали без перерви на рекламу в прямому ефірі 110 годин. Попередній такий рекорд був встановлений Італією в 2010 році у місті Пезаро – 103 години 9 хвилин 26 секунд. УКРАЇНЦІ – співаюча нація, яка створила найбільшу кількість народних пісень у світі. Разом нараховано близько 200 тисяч українських народних пісень. Ні одна нація за всю історію не має такої кількості пісень, як створив український народ самостійно. В ЮНЕСКО зібрана дивовижна фонотека народних пісень країн усього світу. У фонді України розміщено 15,5 тисяч пісень. На другому місці перебуває Італія з кількістю 6 тисяч народних пісень” (29 листопада).

Чи можуть такі аргументи про нашу мову впливати на убивць за українську мову? Звісно, що так. Вони ще лютіше будуть її ненавидіти.

Бо вона дуже могутня і красива. Ні вороги, ні перевертні, ні раби, ні просто покидьки з цим ніколи не змиряться. А це означає, що найкраща розмова з ними – кулеметна черга.

П. Н.

6 листопада 2021 року в селищі міського типу Мелітопольського району Запорізької області на узбережжі Азовського моря п'яний переселенець із Луганська ударом ножа в серце вбив 26-річного Миколу Балабатька за те, що той розмовляв українською мовою. Микола був чемпіоном з джиу-джитсу і погодився на запрошення опонента вийти із закладу на “розмову”. Удар у серце виявився смертельним. Так від століття до століття завдають нам удари в саме серце нації, а демоліберальна гниль і далі теревенить про толерантність та ухвалює ліберально-гібридний мовний закон (8).

Самі собі чужі.

1. В Конституційному Суді вважають термін “російськомовне населення” цитуванням воєнної доктрини Путіна.

2. “До смерті сина я могла перейти на російську у відповідь. Після – принципово не переходжу”. Історія закатованого 18-річного активіста.

3. Нові “зізнання” Путіна і фінансування Росією угруповань “ДНР” і “ЛНР”.

4. Семистяга Володимир. Антиукраїнська мовна політика проросійських найманців на тимчасово окупованих теренах Донбасу.

5. Скандальне інтерв'ю Д. Гордона з І. Гіркіним.

6. Слов'янські терористи не дають поховати закатованого львів'янина Юрія Дяковського.

7. Фаріон Ірина. Убили за мову, за ідентичність.

8. У Кирилівці вбили чемпіона з джиу-джитсу через українську мову.

Про мріяння та реальність

Лариса МОРОЗ, доктор філологічних наук, професор, провідна наукова співробітниця Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України

Інформація про те, що 30% наших випускників середньої школи не спромоглися успішно скласти ЗНО з математики, – здатна викликати шок... Але то є лише першим враженням. Маємо підстави зрозуміти цей факт як неминучий наслідок неправильного, недоречного, можна сказати, що й нелогічного, непродуманого рішення міністра освіти зробити математику в ЗНО предметом першорядним, обов'язковим для всіх. І то, згадаймо, – за рахунок української літератури, яку так легко перетворили на другорядний предмет, проти чого я так гаряче протестувала у “Літературній Україні”.

А наразі мушу додати таке. У “Відкритому листі Міністру освіти і науки України п. С. Шкарлету” (“Слово Просвіти”, 2021, ч. 35) академік НАПН України Петро Сікорський ніжно, але доволі прозорю натякає на розумову неповноцінність тих випускників, які “не прийшли здавати ЗНО з математики”, бо “очевидно...не мають елементарних знань”. Але тут недостатньо елементарних знань. Мушу зізнатися: якби в часи моєї юності була така система ЗНО, я теж не прийшла б... бо математика – це не моє – і не змогла б, у результаті, вивчати філологію, стати дослідником... принести суспільству хоча б таку малу користь, як уже упродовж майже шести десятиліть...

Така політика може призвести до денационалізації, а зрештою і до дегуманізації нашого суспільства.

Власне, дегуманізація разом із деморалізацією вже триває. Матюки (саме так – то не просто лайка, як у нормальних людей, без якої у важких ситуаціях буває важко обійтися і яку чомусь стали називати словом “матюк”, – а саме той її варіант, що прийшов зі сходу і містить злу наругу над пошаною до матері) з уст позитивних героїв популярних пригодницьких телесеріалів. А який зміст несе найсвіжіша реклама “жашківського пива”: стоять троє “крутих” дядьків – дякувати ще, що спинами до нас, – і справляють свою природну потребу, а тоді один із них каже дуже серйозно: “Не тримай свого дикого зві-

ра в собі”. Справді, серйознішої проблеми в нас для таких “героїв” немає...

А про що говорять заклики, які стали девізом у нашій зломпенізованій країні: “Зробимо їх разом!”, “Всі ми – президенти!”. Розгляньмо уважніше – бо ж так звикли, що й не замислюємося, а тут кожне слово має значення (принаймні з мого буквоїдського погляду).

Добре й миле українське слово, пов'язане з творчістю (не лише мистецькою) – “зробимо” тут має сенс цілком протилежний – пацансько-люмпенські значення: обдуримо, обійдемо, обкрутимо та інші – з цього самого синонімічного ряду. Чи помітили ви, як швидко збагатилися народні депутати?

А от “їх” – це кого? Та, зрозуміло ж, нас усіх із вами, що не лізли у гумову оболонку натовпу прихильників “слуг”, а вони ж боялися розсипатися і розгубитися. Адже насправді “їх” – отих – далеко не 73%, а 40% від усього народу, тобто потенційних виборців. А як ревів у захваті той натовп на стадіоні від цих слів, від таких перспектив – пам'ятаєте? (Цікаво, де вони нині, оті ревуни... Мабуть, і їм щось перепало з нашого національного багатства – бо ж їх і досі ніби близько 28%).

Надзвичайно багато сенсів є за словом “разом”, особливо в історичній ретроспективі: “каналаські” роботи на півночі, вимушені еміграції, голодомори, Сибіри-Соловки, хоча були й Контотпська битва, і Кенгір та Норильськ – шлях до Свободи надто дорогою ціною. У ближчих часах – три Майдани – початок тяжкого шляху до Перемоги. Але ж не до руйнування Держави, на решті вкотре 1991 року відновленої (оце чудове слово так доречно став уживати Президент останнім часом!) Та чому ж нині навколо – наче Королівство кривих дзеркал, де мовиться одне, а робиться прямо протилежне?!

Може, пояснення знайдемо у наступному газлі: “Всі ми – Президенти!”. І не лише тому, що воно є так само пустопорожнім. Усі натомість помітили своєрідне “дежаву” – щось таке мовив колись горезвісний “вождь” про куховарок на чолі держави...

Упродовж останніх двох із половиною років ми наслухалися стільки безвідповідальних заяв, стільки “маніловських” мрій (пригадуєте цього гоголівського персонажа?)...

Все ж хочеться по-доброму збагнути психологічну підоснову всього цього. Гадаю, вона сформувалася задовго до “Кварталу” і навіть задовго до “КВН”. “Ностальгія за дитинством” – висновок психолог...

...Моє дитинство припало на складніші – повоєнні часи. Один з улюблених фільмів – “Попелюшка” з Яніною Жеймо, Файною Раневської, Ерастом Гарінім. Однак про Принца мріяли найбільш обмежені дівчатка. Серйозніші підлітки багато читали, думали про майбутню професію, хтось – про власну сім'ю. Не уявляю,

щоб хтось міг бажати побудувати ... університет “імені себе, коханого”, вершиною мрій могло бути навчання в Московському університеті “на Ленінських горах” – така була шалена реклама того, щойно збудованого.

Загалом же були ми – більшість – такі зазомбовані, що зберігалася лише здатність “хилитися разом із партією”: освоєння цілих земель (згубні наслідки суспільство збагнуло значно пізніше), будівництво доріг через Сибір – у нікуди та гігантських ГЕС на сибірських ріках (електроенергія, яку планувалося з них подавати, мала би не виправдано, надто високу ціну) тощо. Скільки українських молодих сил поглинули оті безглузді проєкти! Нині діти-онуки тих ентузіастів, котрі лишилися там жити, певно бояться й згадувати про свої корені.

І все ж наші мрії були більш, сказати б, реалістичними. Нові покоління діячі, що отримали практично необмежені можливості, мусили би спуститися на землю і думати про те, скільки віруси та ворожі снайпери викошують їхніх ровесників і ще молодших. А якщо про висаджування дерев, то конкретизувати, з якою швидкістю (якщо йдеться про мільярд) і де саме: на злочинно оголених територіях Карпатських гір, Волині, що стала жертвою власних же добувачів бурштину, на місцях спустошливих пожеж. А чого б деяким і на “курорті” (за визначенням одного з них) не відпочити?

Що ж до найновіших – надто вже екстравагантних фантазій, можу дати лише одну пораду. Точніше, поставити суто народне запитання: хлоп-чи-ки, вам що? – нема чого робити? Розваг нових шукаєте? У нашій країні стільки проблем... І ви їх знаєте! Перейменовувати ж вам краще себе – декому і сукня жіноча та косметика більше личитимуть. (Чи це такі засоби відвертати увагу суспільства? Не надто дотепні, одначе).

Ідея про перехід на латинку – це щоб ми (і весь світ) забули понад 1000 років своєї історії і культури – дуже сподобалася б Московії, щоб усе те собі привласнити, а ми – наче щойно виникли, чи то з піни морської, чи з гір сміття, якими самі ж укрили свою землю... Але навіщо ж дрібнитися? Може, краще одразу – перейдімо на ієрогліфи – ті сусіди багатіші, меткіші, перспективніші... (ця ідеяка також прийшла від “них”).

Пишу оце – й придушую тривожне передчуття тієї біди, яка може статися, поки ми обговорюємо всі ці абсурди, іронізуємо, глузуємо... а “вони” – ніяк не реагують.

А чи помічали ви, як наполегливо (і з якою метою – замислювалися?) рекламується картярська гра – ПОКЕР, в основі якої – те, що за визначенням не може бути ознакою спорту, а її спортом називають, – брехня, обман, що зветься БЛЕФ?

Петро ЧЕРНЕГА,
доктор історичних наук

Мова, влада і українське суспільство: проблеми та перспективи поступу

Сьогодні, коли українці восьмий рік боронять землю від російських окупантів і сепаратистів, коли не стихає боротьба антиукраїнських сил проти утвердження мови, її домінування в інформаційному просторі, влада й суспільство мають здійснити змістовний аналіз причин наших невдач, особливо в мовній політиці, донести до народу історію нашої рідної української мови, її роль і значення у житті українства на шляху боротьби за успішну українську європейську державу.

Упродовж 350 років Московське царство, Російська та Радянська комуністична імперії вели жорстоку ідейну та фізичну боротьбу з українством, першочергово з його мовою й писемністю, щоб не "...було розколу в руської нації...", щоб зберегти "...триєдиний руський народ", забороняючи розвиток і використання української мови, створення українських шкіл, що продовжує путінська Росія.

Для цього було видано понад 450 циркулярів, указів, постанов, розпоряджень, спрямованих на заперечення "розни руського и украинского языков, а следовательно и народностей", русифікацію, асиміляцію мови, українського народу, задля його знищення, що планомірно, навіть засобами організації голодоморів, робив російський і радянський комуністичний режим.

Нешадно борючись з українською мовою й писемністю комуністичний режим. Заборонивши українізацію, він планомірно розпочав витіснення української мови першочергово з освіти й інформаційного простору, заповнюючи їх російською мовою.

Його ідеологи знали, "що мова — це не лише основа нації", як стверджував видатний українознавець, український та російський філолог Олександр Потебня, а й те, "що сильна особистість, на думку В. Вернадського, народжується і формується в середовищі народів, де панує мовна, духовна, національна і політична єдність", тобто національна самобутність. "Народ, який втрачає рідну мову, — наголошував він, є розумово поневоленим. І не лише він втрачає свободу і державність, зникає з історії людства".

Наслідками мовної політики влади стала ситуація в південно-східних областях України та Криму, де за радянської влади було здійснено масову русифікацію освіти й усього інформаційного

простору, а також заселення Донбасу, Наддніпрянщини, Одеської та Миколаївської областей росіянами. У 1965 р. в Донецьку була закрита остання українська школа, обмежено навчання рідною мовою в інших містах та селах названих областей.

Українська влада з перших років незалежності, не усвідомлюючи, що впродовж тривалої трагічної історії лише "наша мова залишалася останньою і єдиною ознакою українства", за висновком В. Липинського, не знала й не використала організаційні настанови ідеолога українського національного відродження Д. Донцова: "Головний наш ворог — Москва, а засоби боротьби — "хрестом і мечем".

Росія ніколи не відмовиться від планів відновлення імперії та знищення України за сценарієм, виписаним у її таємній доктрині: автономія і загарбання Криму й південно-східних областей України; поширення й запровадження російської державної мови; подвійне громадянство і проголошення цих областей губерніями відродженої імперії.

Вагомою передумовою втілення планів путінським режимом була потужна русифікація та насадження ідей "русского мира" впродовж 1990-2013 рр. та до сьогодні. У 1989 р. населення Донбасу становило 51% українців і 43,6% росіян, а 2012 р. — відповідно 57% і 38%. Натомість у Донецьку навчалися українською мовою лише 7,6% дітей. У 2012 р. в Донецьку було 158 шкіл, із них українських — 18, російських — 70, двомовних — 70. Лише 28% школярів навчалися українською мовою, в області — 50%.

Ще більш провального змісту набула мовна політика влади в Криму, завдяки змові з російською владою й олігархами. У 2012 р. населення Криму мало таку структуру: росіян — 58%, українців — 25%, кримських татар — 15%. Із 600 шкіл у 2012 р. 580 навчали дітей російською, 15 — кримськотатарською і 7 — українською. Влада доби Кучми і Януковича за вказівкою Москви гальмувала повернення татар на батьківщину, а також розвиток національно-культурного життя їх та українців.

До російської агресії майже 80% ефірного простору в Україні було російськомовним та нерідко відверто антиукраїнським

і антидержавним. Масово видавалися російські видання: газети "Правда", "Комсомольская правда", "Известия", "Труд", "Вести". Лише близько 5% етеру займала українська пісня. Не діяв "Закон про державну службу", а в освіті "Українську мову та літературу", "українознавство", "Історію української культури" всіляко обмежували у вивченні в середніх і вищих навчальних закладах, робили ревізію змісту цих предметів, вилучаючи з навчальних програм матеріал про творчість видатних діячів української культури, визначні події боротьби нашого народу за відродження державності.

Загрозою для нашої державності, української культури було і залишається те, що керівництво відродженням і розбудовою України здійснюють без українців і не українці, розколюють суспільство, намагаючись чи то знищити, чи то забрати у нас мову. Вони весь час у пошуках національної ідеї, починаючи з Кучми, Януковича, і прагнуть знайти і втілити її лише за допомогою Росії, що не вдалося

попередникам понад 300 років.

Зденационалізовані, вражені вірусом москвофільства і українофобії чиновники, зокрема у верхніх ешелонах влади, перейняті фанатичним збагаченням і боротьбою за утримання посад не захищають ні мови ні все українське в Україні — мононаціональній державі. Їхня мовна політика впродовж 30 років так і не стала вирішальним чинником розбудови демократичної європейської України, перепоню на шляху "п'ятої колони" українофобів, "русского мира", що є вагомою причиною й передумовою російської агресії.

Восьмий рік кращі сини і дочки України гинуть на фронті захищаючи рідну землю від російських окупантів. Душі українців, натхненні словами любові до України нашого Пророка Тараса Шевченка, його мужністю й боротьбою за визволення нації із московського ярма, не вмирають, не вмирає й вол. Ненаситний москаль XXI ст. не виоре нашого поля, як і "... не скує душі живої і слова живого".

Українська мова — одна з найдавніших і найкрасивіших мов світу, була і залишається могутнім інструментом інтелектуального розвитку населення та пізнання світу, головним чинни-

ком державотворення, вона "... знову оживає і сміється знову", на зло ворогам.

Як перемогти російських окупантів і місцевих сепаратистів, які прагнуть перетворити Україну на поле етнічних битв, оголосивши війну за поневолення України громадянською? Так діяв і російський комуністичний режим в 1917—1921 рр., загарбавши нашу землю й ліквідувавши УНР.

Сучасна влада переслідуваннями, репресіями учасників війни, командного складу армії, волонтерів, представників громадських організацій продовжує підривати єдність українського суспільства, не полишають боротьби з українською мовою чимало депутатів, так званих "слуг народу", ОПЗЖ, у Верховній Раді прагнуть змінити мовне законодавство на користь російської мови, що загрожує статусу державної української мови.

Цивілізований світ давно визначив вирішальне значення державної мови в житті країни. Ми закріпили це 1996 року в Конституції та інших законах. Натомість, чи дотримуємось ми і влада цих законодавчих норм, що визначили роль української мови у відродженні й розбудові України?

Немало владних структур і чиновників усіх рівнів не усвідомлюють, а то й ігнорують те, що українська мова — це душа народу, основа політичної нації українства, головний чинник захисту та збереження національної ідентичності; невід'ємний атрибут, символ, інститут державності й головний чинник державотворення та безпеки держави; вирішальний чинник культуротворчого процесу, найважливіша складова виховання національної та політичної свідомості, патріотизму; засіб формування громадянського суспільства, його єдності, соборності; а також законодавчого міждержавного спілкування з зарубіжними країнами. Загроза мові — це загроза існуванню держави. Обов'язок кожного громадянина — володіти державною українською мовою. Без знання мови не надається громадянство України, ніхто не може займати державні й публічні посади. Спроби нав'язати двомовність караються законом, а поняття "російськомовні" громадяни не має юридичної сили. І вживання його навіть протиправне та недоречне.

Влада, спостерігаючи падіння довіри населення, наростання невдоволення її нерациональною, непрофесійною політикою, зокрема кадровою, що ігнорує етнічний склад українського народу, його моноетнічної держави, поспішно прийняла "Закон про запобігання та протидії антисемітизму в Україні", що принижує титульну українську націю, представників інших націй. Соціологія кра-

їн Європи засвідчує, що рівень побутового антисемітизму в Україні найнижчий серед європейських країн. Цьому підтвердження — етнічний склад Офісу Президента, Верховної Ради та інших державних органів.

Сьогодні, на нашу думку, у розпал російської агресії, наростання українофобії, завдяки діяльності "п'ятої колони" у Верховній Раді та "русского мира" на теренах України, за активної антиукраїнської політики так званої "Православної церкви України Московського патріархату" необхідно терміново ухвалити "Закон про запобігання й боротьбу з українофобією". Створити установи, подібні до таких в Ізраїлі, — Центр документації антиукраїнської діяльності при РНБО для фіксації діяльності протиправних дій та злочинів Росії, українофобів в Україні та за її межами. Ідею висловив Юрій Щербак ще в роки правління Януковича. Необхідно прибрати з мовного законодавства України статті, що нівелюють й розмивають статус державності української мови, а відповідно несуть загрозу державності.

Українська національна еліта, наукові та громадські організації мають вимагати від влади спільної розробки комплексної програми збереження і розвитку української етнічної самобутності, основою якої є мова, духовна й матеріальна культура українців, традиції і звичаї.

Для розбудови сильної національної, європейської України, здатної захистити наші інтереси, необхідно обирати і призначати до органів влади не олігархів, лихварів з кримінальним минулим, політичних диверсантів, шоуменів, а національно й політично свідомих, високоморальних, фахових громадян. Саме вони повернуть український народ до європейської спільноти, повернуть інформаційний простір українцям, україномовність, будуть дбати про добробут народу, зміцнення боєздатності та українського духу Збройних сил, а не про особисте збагачення і приховування своїх статків в офшорах.

Один із найвидатніших борців за свободу нашого народу і відродження державності, якого московський комуністичний режим 27 років тримав у своїх тюрмах і концтаборах, Левко Лук'яненко закликав: "Тільки рішучими й радикальними діями можна усунути від влади нападків тих, які знищили УНР в 1917—1921 рр., вчинили в Україні Голодомори, репресії, втягнули нас у Другу світову війну, на чийх руках кров мільйонів закатованих українців".

Українці увійшли в людовство через національну індивідуальність, свою мову, самобутність, неповторну духовну культуру, зокрема, здобутки в науці, літературі, мистецтві.

Такою ж має увійти Україна в Європейський Союз!

Літературні санітари Шевченківської премії Як я потрапила до списку «випадкових»

Михайло ПАСІЧНИК

Оприлюднено список номінантів (учасників другого туру) конкурсу на здобуття Шевченківської премії 2022 року. Зокрема, в номінації “Література” з 27 тих, хто подав документи, залишилося... лише сім. Важко назвати цей список “довгим”, як це було прийнято в минулі роки, бо ж “відсіяно” утричі більше, ніж залишилося...

Тому, потрапивши в цю ганебну більшість, поцікавився, чому так сталося (в інших номінаціях майже всі пошукачі позалишилися на місцях...).

Література, пройшли у 2-й тур:

• Дуда Тамара Анатоліївна (Тамара Горева Зерня). Роман “Доця” (2019 р., видавництво “Білка”, м. Київ). Представлено Видавництвом “Білка”.

• Володимир Єшклєв. Романи “Унія” (2021 р., видавництво “Фоліо”, м. Харків) та “Кайн” (2020 р., видавництво “Фоліо”, м. Харків). Представлено ТОВ “Видавництво Фоліо”.

• Юрій Іздрик. Книга поезій “Інші речі” (2021 р., “Видавництво Старого Лева”, м. Львів). Представлено Громадським об’єднанням Галицького району м. Львова “Вірменська 35”.

• Сергій Нечитайло (Осока). Книга прози “Три лини для Марії” (2020 р., “Видавництво Старого Лева”, м. Львів). Представлено ТОВ “Видавництво Старого Лева”.

• Володимир Пузіт (Володимир Арєнев). Книга “Залятий меч, або Голос крові” (2020 р., видавництво “А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га”, м. Київ). Представлено Видавництвом “А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га”.

• Артем Сопронюк (Маркіян Камиш). Збірка “Оформляндія. Чормет. Ряска”. (2021 р., видавництво “Нора-Друк”, м. Київ). Представлено ТОВ “Нора-Друк”.

• Борис Херсонський. Книги поезій “Вклонитися дереву” (2019 р., “Видавництво Старого Лева”, м. Львів), “Сталіна не було” (2018 р., видавництво “Фоліо”, м. Харків), “Будемо теплом і попілом” (2020 р., “Дух і літера”, м. Київ). Представлено головою Комітету Макаровим Юрієм.

Відразу пригадав інтерв’ю голови Комітету з Національної премії імені Тараса Шевченка Юрія Макарова, яке він дав Суспільному 3 листопада. На запитання, що Комітет робитиме в першому турі, Макаров відповів:

— Я не пам’ятаю, щоби там були якісь точні критерії. Під час першого туру ми відсіємо те, що потрапило в цей список як випадкове. Обов’язково і неодмінно щороку здебільшого це з’являється в літературі.

З’являються люди, які в своєму житті видали кілька поетичних збірок, і після цього відразу подаються на Нобеля. Оскільки, можливо, вони не знають іноземних мов, то як можливий варіант подаються на Шевченківську премію. І з всієї поваги до їхніх амбіцій, це просто треба відрізати, відсіяти на першому етапі, щоби воно не заважало сприймати картину. Так що в цьому сенсі функції першого туру всього лише санітарні.

Ах ось у чому справа! Борці з антисанітарією в сучасній українській літературі надто вже захопилися “чисткою” того, що “під час першого туру... потрапило в цей список як випадкове”, за словами очільника Комітету.

Хто ж ці “випадкові” люди? Геннадій Щипківський — відомий український прозаїк, багаторічний керівник Одеської обласної письменницької організації, автор історичної трилогії “Товтри”? Наталка Дзюбенко-Мейс — відома українська журналістка і письменниця з її історичною поемою “Сковорода”? Віктор Терен — відомий український поет, депутат Верховної Ради кількох скликань, патріот України? Поетеса Світлана Антонішин з її непересічним талантом і нелегкою життєвою долею? Чи я, ветеран НСПУ, автор понад 30 книг, лауреат 5 Всеукраїнських і однієї Міжнародної літературних премій з уже достатньо відомим тритомним виданням “Двоїна”?

А в результаті всі 20 пошукачів навіть не стали номінантами премії... (Усіх перераховувати не буду, але повірте, що й неназвані — відомі в Україні люди...).

Тепер головне: якщо цей глюк стався, то хтось мав би бути зацікавленим у ньому?

Повернімося до списку учасників другого туру. У ньому сім прізвищ письменників з більшою чи меншою популярністю (смію сказати “меншою”, ніж у виставлених за двері конкурсу), серед яких прізвище Бориса Херсонського. Ну то й що? — скажете ви. І я б так сказав, аби кандидатуру Херсонського не запропонував... голова Шевченківського комітету Юрій Макаров!!! (Я взагалі дивуюся, як у Положення про премію проникла норма висування кандидатів головою Комітету, адже це використання службового становища, але що є — то вже є...).

Отже, картина наяву: Макарову конче потрібно було уже в першому турі зачистити конкурентне поле під свого висування! Погодьтеся, що на тлі шести суперників Херсонський має не такий уже й поганий вигляд (для тих, хто мало розбирається в цьому).

Отже, найпрестижніший конкурс України розпочався з грубих порушень моральних та етичних норм.

Наталія ДЗЮБЕНКО-МЕЙС

Саме так днями голова Шевченківського комітету Юрій Макаров написав про мене і ще про десяток письменників.

“Оскільки, можливо, вони не знають іноземних мов, то як можливий варіант подаються на Шевченківську премію. І з всієї поваги до їхніх амбіцій, це просто треба відрізати, відсіяти на першому етапі, щоби воно не заважало сприймати картину. Так що в цьому сенсі функції першого туру всього лише “санітарні”.

Такими словами “борці з антисанітарією” розправилися зі “Сковородою”, поемами про Голодомор, Калнишевського, біблійним, шевченківським циклами, моїми поезіями, які з якогось дива вивчають у школах, вишах, звучать на площах, майдаках, аудиторіях. За які я отримала Народну Шевченківську премію, за присудження якої голосували, зауважте, лише письменники-лауреати Національної Шевченківської премії. Може, і вони чи “воно”, в інтерпретації державного цензора української словесності, також зайві й випадкові.

Я не славолюбна. Від слова “зовсім”. Свого часу Джеймс Мейс дорікав, що цей мій найбільший недолік. Та вже як є. Сумніваюся і гризуся кожним недоладним словом чи неоквірною римою. Ані слова кривого ніколи б не сказала переможцю, який би отримав премію у рівній конкурентній боротьбі, у публічному обговоренні. Та мене, як і інших серйозних літераторів, навіть не допустили до другого туру. От з таким недолугим формулюванням. Бо серед списку номінантів (учасників другого туру) конкурсу на здобуття Шевченківської премії 2022 року у номінації “Література” з 27-ми, хто подав документи, залишилося... лише сім, тобто “відсіяно” утричі більше, ніж залишилося. В інших номінаціях майже всі пошукачі позалишилися на місцях.

“У ньому сім прізвищ письменників з більшою чи меншою популярністю (смію сказати “меншою”, ніж у виставлених за двері конкурсу), серед яких прізвище Бориса Херсонського. Ну, то й що? — скажете ви. І я б так сказав, аби кандидатуру Херсонського не запропонував... сам голова Шевченківського комітету Юрій Макаров!!! (Я взагалі дивуюся, як у Положення про премію проникла норма висування кандидатів головою Комітету, адже це чистої води корупція і використання службового становища, але що є — то вже є...), — це реакція письменника Михайла Пасічника в часописі “Хвиля Десни”.

Тож хочу сказати Юрію Макарову — голові Комітету, що не ми, а ви тут зайвий і небезпечний для української культури. Ви

— зі своїми “договорняками”, закулісними інтригами, антинаціональною політикою. Повною відсутністю літературного смаку. Професіоналізму.

Коли на правління Київської організації НСПУ висували мою кандидатуру, серед присутніх не було випадкових людей. Поважні літератори проголосували одногосно. Ті, перед якими я схилилася, у яких учуся. Вони ж мене тоді попередили, що не потрібно робити над собою такий небезпечний експеримент, бо не пройду за жодних обставин. Бо серед членів Комітету немає професіоналів і українських патріотів. Мені шкода, що я не дослухалася до мудрих голосів. Бо нині кривдно і соромно, як ніколи. І наче ні в чому не винна, працювала як могла, зривала серце й душу, а з чистією легкої руки викинута на узбіччя літературного процесу як “випадкова”, від творів якої потрібно, за словами Юрія Макарова, “санітарне очищення”. О, я це переживу. І буду довго і серйозно думати, чому найвища нагорода в літературі опинилася в руках випадкових і нікчемних людей. І хто в цьому винен?

Знаєте, скільки б мене не переконували, що Григорій Тютюнник накинув на себе смертельний зашморк через те, що йому було відмовлено в Національній Шевченківській премії, — не вірю. Ніколи не повірю. Бо це була не його держава. Але жити в ситуації глухого мовчання на його пронизливі твори було, звісно, нестерпно. Бути не почувити, зайвим, “випадковим” — для письменника трагедія, співмирна зі смертю.

Але не тоді, коли чуєш чванькуватих недоумків, для яких українська література — лише об’єкт для задоволення власних корисливих інтересів. І які впевнені, що їм це минеться, бо так було завжди...

Не минеться.

Бо це проблема не однієї творчої одиниці, вона давно переросла в загальносуспільну. Та, може, я все-таки помилюся...

Може, письменники таки зайві в нашій державі?

Бо щось не бачу українських часописів, в яких би публікувалися професійні рецензії, відгуки, відбувалися глибокі літературознавчі дискусії. “Слово Просвіти”, “Дзвін”, “Літературна Україна”, “Українська літературна газета”, ще кілька літературних “доходять”, які через фінансові труднощі ось-ось припинять виходити, не можуть охопити весь спектр проблем, гострих питань. Єдине вікно у світ — Інтернет, в горнілі якого щось визріває і безнадійно тоне в морі захвалювань або криків, погроз. Ця імітація літературного процесу, віртуальний ерзац не може не викликати тривоги. Бо нарешті маємо збагнути: була би добра література — не було би війни.

КОМЕНТУЮТЬ:

Марія МОРОЗЕНКО,

голова Київської організації НСПУ

Те, що літературні твори так цинічно відсторонено, — наслідок відсутності у складі Комітету премії достойних літераторів. Жодні звернення письменників не вплинули на здоровий глузд керівництва держави. Вочевидь, це система нищення культурного просвітництва країни. І це свідоме ігнорування, ба більше — поступальне нищення авторитету письменників у власній державі з метою широкого просування сурогату літератури. Те, що вже маємо з телебаченням.

Звісно, ми відстоюватимемо простір літератури. Але от халепа: і скільки праці вкладають письменники, проводячи авторські зустрічі, і які натхненні обличчя навпроти на патріотичних зустрічах, а під час виборів “маємо те, що маємо”. Звісно, від таких наслідків, а ще більше — від облудних слів і дій макарових опускаються часом руки, але не варто. Віра і в безнадійності — потужна зброя. Як мовив Кобзар: “Борітеся — побороте. Вам Бог помагає”.

Ще одна важлива заувага: отже, демократична громадська Київська організація Національної спілки письменників України, де в абсолюті немає авторитарності, подає на Шевченківську премію, за словами й діями Макарова, випадкових людей в літературі. А він особі подає письменників достойних. Ганьба і сором!

Леся СТЕПОВИЧКА, м. Дніпро

Я пережила подібну історію, коли у 2019 році Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Первосвятителів Кирила й Мефодія та Дніпровська центральна міська бібліотека висунули мій двотомник прози “Німці в городі” на Шевченківську премію в номінації “Есеїстика, публіцистика”. У мене були достойні конкуренти — правозахисник, політв’язень ГУЛАГу Василь Овсієнко, доктор історичних наук, поет Петро Шкраб’юк, і я думала, що не буду гірко переїматися, а лише порадію, адже буде справедливо, якби дали премію, скажімо, Василю Овсієнку. Таким конкурентам не соромно і програти.

Термін подачі документів за статутом вже було завершено і залишалася чекати. Аж тут відбулися зміни у складі Шевкому, у зв’язку із завершенням каденції пішов у відставку Юрій Щербак, і звідкись з’явилися макаровці. Вони оголосили продовження терміну подачі документів, і ті “новенькі”, які подали заяви, і стали лауреатами премії 2020 року. Треба розуміти, що наші книжки взагалі не розглядалися. Макаровці знехтували нашими творами. Водночас, на мій двотомник написали і видрукували розлогі рецензії директор Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України, академік Микола Жулинський, доктор філологічних наук, професор Сидір Кіраль та інші достойники. За цю книгу я отримала Міжнародну літературну премію ім. Григорія Сковороди за 2020 рік. Але макаровцям то все байдуже.

Вони знехтували не лише нами і наші

ми творами, а й кандидатурами на членство в Шевченківському комітеті давніх і славних лауреатів Шевченківської премії — академіка Миколи Жулинського, голови “Просвіти” Павла Мовчана, а також голови НСПУ Михайла Сидоржевського. Фактично у 2019 році стався ментально-концептуальний та організаційний переворот Шевкому. У грудні того ж злознаменного 2019-го року класикові української літератури Дмитрові Павличку не дали провести ювілейний вечір в Оперному театрі...

Мені соромно, що нині в Шевкомі не прочитали твори Наталі Дзюбенко-Мейс, однієї з найсильніших поеток сучасності, сквородиньки, поетичний голос якої лунає десятиліттями, незламно і високохудожньо. До речі, стосовно іноземних мов: у Наталі Дзюбенко-Мейс, яка була дружиною американця і була в США, все гаразд із англійською. У мене, германістки за фахом, теж все гаразд із німецькою і англійською мовами. Так що макаровці мають висувати більш вагомими контраргументи, відхиляючи твори таких, як Наталія Дзюбенко-Мейс, Віктор Терен та інші гідні претенденти. А не чим крити — ідіть геть з посади, бо ви не прикрашаєте, а лише ганьбите Шевченківську премію в очах українців і світу.

Євген БАРАН,

м. Івано-Франківськ

Прочитав обурливі дописи Михайла Пасічника й Наталі Дзюбенко-Мейс про “весільні ігрища жаб” під назвою “шевченківські перегони”. Макаров, який нині очолює Шев-

ченківський комітет, — ні письменник, ні журналіст, так, суцільне непорозуміння, “золотушкуч”. На прапорі цього макаровського комітету має красуватися прутень класика сучукрліту, яким він оздобив свою паєтичскую нетленку, здається, теж “претендент на папаху”...

І це такий вигляд має надія української літератури на увагу європейського культурного середовища?

По-перше, це середовище неоднорідне. По-друге, там є своя кон’юктурна лінія. По-третє, там книжковий ринок зі своєю історією і своїми традиціями. Підлаштовуватися під них українському письменнику непросто, а то й неможливо.

Але проблема глибша, ніж видається. Планомірно знищувався авторитет національного письменника через знищення Спілки як громадської організації з національним авторитетним голосом. Провина тут і письменників, що за останні 30 років замість модернізувати, трансформувати організацію — люмпенізували та криміналізували її. Не називатиму імен, це нічого не змінить.

Але результат цієї чумацької впертості, необ’ґрунтованої амбітності, дріб’язкової вигоди і простого невміння спілкування з людьми, маємо нині в Шевченківському комітеті не просто випадкових людей, а руйнівників національного ґрунту.

Тому не плачте, панове письменники. “Борітеся — побороте”. Не опускайте Слова. Часи завжди змінюються. Треба мати чим зустріти зміни, які прийдуть...

“Для Назарія народ завжди був творцем культури, її скарбником і водночас суворим поціновувачем”.

Георгій ФІЛІПЧУК,
академік НАПН України

«...Та найбільше любив Україну»

Назарій відійшов у засвіти. Павло Дворський сказав на осиротілій сцені, що він залишив людям прекрасний сад своїх пісень. На думку спадала та непоправима втрата ненароджених цінностей, які могли б бути зрошені його талантом, виплеканим любов'ю до людей, рідного краю, України. Якби доля подарувала йому інакшу життєву дорогу. Якби...

Можна жити довго, нудно та прісно, але йому вготовано було торувати шлях короткий, мов спалах, захопливий. Він постав, мов туго натягнута струна, що творила прекрасну мелодію, зате наділена високою ймовірністю обірватися. На жаль, сталося саме так. Хоча його “пісня поміж нас” лунатиме завжди, надихаючи й заряджаючи світлою енергією кожного, хто торкнувся краси Назарієвих творів – ніжних, життєствердних, щемливо щирих, романтичних. Патріотичних. Бо яку б пісню він не виконував, вона була зіткана з незбагнених джерел любові до прекрасної української землі, її мелос сягав первинних народних джерел, складений з естетично-почуттєвого, громадянського, національного підмурівку, що утримує й животворить українське життя.

У кожного своє сприйняття цієї знакової для української культури непогамованої й шляхетної натури. Родина, близькі друзі, метри національного мистецтва, виконавці зі славного ансамблю “Смерічка” та багато інших поза межами мистецького цеху зберігають чимало спогадів із прекрасних сторінок життєпису неповторного спілчця української Родини. Але, мабуть, є та спільність, що об'єднує всіх, хто знав Назарія більше чи менше, знайомих з ним близько або лише через пісню. Гадаю, найточнішу характеристику окреслив сам Митець у своєму короткому й місткому вірші, за два місяці (квітень 1995 р.) до завершення земного шляху. “В тобі душа моя, / В тобі життя моє, / В тобі любов моя, / Тобі співаю я! / В тобі надії зоря. / В тобі мій світ сія, / Тобі співаю я, / співаю я...”

Переді мною – спеціальні випуски газети “Буковинське Віче” (29 листопада, 6 грудня 1995 р.), присвячені 44-й річниці від дня народження народного артиста України Назарія Яремчука. На тлі прекрасних світлин вершинного творця української Пісні в пишню розквітлому яблуневому саду рідного обійстя в Рівні під Вишницею та на Черемозі викарбувані слова його життєвої місії – “**Я РАЗОМ ІЗ СВОЇМ НАРОДОМ**”. Це – відповідь на розгадуваність Назарової присвяти “В тобі життя моє...”. Життя – для України, з Україною! Вона для нього була “понад усе”. Матір'ю, коханою, рідною Землею, Українським народом, Українською державою. Мало сказати про нього як талановитого й неперевершеного Митця. Він унікальної проби Людина. Щира, благородна, чуйна й по-громадянському мужня.

Поет-пісняр, добрий творчий друг Назарія Вадим Крищенко на зорі 90-х років каже: “Знали б ви, як світлилися очі Назарія, коли Україна стала самостійною державою”. Справді, цим високим ідеалом він жив і творив у ті часи, коли його народ був уярмлений бездержавністю. Крізь товщу

1995 рік. Три вересневі концерти пам'яті Назарія Яремчука в палаці “Україна”. Здається, він був незримо присутнім у душі й серці кожного, хто прийшов віддати данину шани й поваги великому народному Спілчцю.

невільничого попелу пробивався вогонь Назарової української пісні з її надзвичайною енергетикою Любові, силою віри в себе, свій народ, рідну батьківську традицію. І над усіма цими святощами він замріяно витав над рідними верховинами, бачачи завжди смужку чистого голубого неба української свободи навіть крізь заграбовані для українців віконця. Сама доля інтернатецького дитинства уготувала йому близькість до вішого Шевченкового слова: “Свою Україну любіть, Любіть її! Во врем'я люте...”

У своєму поетичному щоденнику він звертається до сучасників уже незалежної держави, перебуваючи 9 листопада 1993 року в далекому Лос-Анджелесі, щоби ті повірили в свою будучину, бо “досить шукати “чужого Бога”. Адже “хто не знає себе / Хто не вірить у себе / Хто не знає хто він /... Як не знаєш свою Україну / То не бачити більше тобі / Ані сонця, ні неба”.

За все українське гостро переживав, ніхто й ніколи не бачив його збайдужілим до українських справ. 2004 року в Чернівцях світ побачила чудова (вже рідкісна) книга “Яремчук Н. Поклич пісні мого серця... Щоденники, вірші, спогади”. Там є і мої короткі спомини про Назарія. Вони так і не змінилися в судженнях, сприйнятті, оскільки час і простір неспроможні вплинути на його поставу, бо вимірюється вона лише цінностями, які вічні. Пригадую спілкування з Назарієм на Першому Всесвітньому форумі українців у Києві 21–24 серпня 1992-го (річниця проголошення Незалежності України), коли він з блиском в очах обстоював “свою” правду і бачення майбутнього України, місію рідної мови і національної культури, церкви, значимість їх для державницького поступу, відкидаючи політиканство та монополію владців на любов до України. Він був тим правдивим державником, які так затребувані нинішнім часом та українськими реаліями. Пізніше, вже будучи смертельно хворим, він занотує у своєму щоденнику думки про ті виклики й тривоги, які продовжують переслідувати українців донині. “Україну наповнила дешевизна, – пише Назарій, – примітив у гарних обгортках. Ми гордились, що ми найбільш читаючий народ і дуже розумний. На жаль, це не так... Добивають нас у власному домі-державі ресторани, напіввульгарні шляхери із московського шоу-бізнесу. Навала московського примітиву. Гірка правда... Хоча завдяки нам вони стали московщиною”.

Загострене почуття особистої, національної, державної гідності не покидало його за жодних обставин. Він внутрішньо й зовнішньо завжди протестував проти засилля чужинської низькопробної “культури”, яка нав'язувала українцям “сурогат-цінності”, а народ, не роблячи висновків, як кролик перед удавом постає перед урядом півночі, хоча ще ніколи з півночі нам не приходило добро. Перед нами Митець Громадянин, закоханий у красо-

ти свого народу, рідного краю, культурної традиції, водночас нетерпимий до запопадливості гомосовіткусів перед чужинською традицією. Тому з таким болям Назарій риторично запитує: “Що ти з нами наробила, Москва, що ми з собою самі робимо? Де ми живемо? Хто ми?”

Своїм глибинним внутрішнім співпереживанням, закличним словом, а ще більше – українською піснею він, звертаючись до “синів сердешної України”, ніби виконував етичний заповіт Шевченкового Слова, що крився в найважливішому питанні життєствердності української нації – “що ми?.., чії сини?”. Те, що відчував, за що вболівав, чим шире переймався і чому одержимо був відданий, залишається й сьогодні чутливим нервом для українства. Своєю тонкою й ніжною, чистою й правдолюбною душею Назарій умів “бачити” заобрій. Європеїзм, яким уже тоді політики розпочали поводити “годувати” українця, продовжуючи передусім у культурі “купувати чуже”, ним сприймався чесніше й відповідальніше, бо спочатку хотів отримати відповідь на сокровенне – чи “свого не цурайтесь”?! Щоденникові записи містять розгадку цієї здавалося б аксіоматичної істини. Він пише: “Спитайте у французів про найкращих співаків, акторів, письменників, малярів, вони скажуть – це французи, а потім відзначають інших. Спитайте про це в американців, італійців, – та ж відповідь”.

Звертання стосувалося політиків і педагогів, державних чиновників і діячів культури, молоді й представників бізнесу, всіх суших в Україні. Бо в основі культурної моделі життєдайного суспільства мала б знаходитися, на його думку, непересічна вартість народності. Він нею жив, творив, мріяв. У ті часи, коли не велено, небезпечно було вести розмови про глибинні джерела національної культури, Назарій відшукував з допомогою ліричної метафори причинність того протуберанцево вибухового успіху нової української пісні. “Як дерево, що вбирає наснагою своїми коренями із рідної землі, – писав Митець у далекому 1984 році, – так і “Смерічка” – символ цього дерева вступе із джерел рідного фольклору, мелосу живлючі соки пісні, які віками створював народ, і, ожививши їх своїм творчим натхненням, виносить до людей у нових шатах, що тільки прикрашають і молодять вічно молоді народні пісні”. Такою була філософічність і висока почуттєвість розуміння в 33-річного чоловіка праоснови української культури, мистецтва, музики, поезії.

Його світогляд і поведінкові норми перегукувалися з вічними загальнолюдськими й національними ідеями, які слугували оберегом для народження, розвитку, захисту націй, що прагнуть свободи й прогресу.

Колісь К. Ушинський, вивчаючи європейський культурно-освітній досвід, окреслив ознаки та відмінності їхньої системи виховання нації, які полягали в сильному, особливому ставлен-

ні до своєї Батьківщини, власної історії, ріднокультурних цінностей, мови. Бо “народ без народності – тіло без душі, – стверджував видатний український педагог, – який тільки підлягає закону розкладу і знищенню в інших тілах, які зберегли свою самобутність”. Тому, коли в листопаді-грудні 1995 року вийшли вже згадані два спеціальних випуски “Буковинського Віча”, присвячені Назарію Яремчуку з промовистою назвою “Я разом із своїм народом”, то завдяки журналістам (Т. Шевчук, М. Шкрібляк, І. Дошин), художнику О. Криворучку вдалося віднайти ту утаємничену струну Музи Мистця, яка зветься народністю. Він був разом зі своїми побратимами по творчому цеху (В. Івасюк, Л. Дутківський, В. Зінкевич, П. Дворський...) саме серед тієї молоді національної інтелігенції, яка усвідомлювала значущість цієї ідеї. Адже якою б талановитою людиною не була, вона завжди є нижчою від Народу.

По за принципом народності наступає лише регрес у творчості, державному й цивілізаційному розвитку. Лише завдяки цьому принципу нації здатні відігравати свою історичну роль, у протинному разі вони змушені зійти з арени світового буття.

Досвід останніх десятиліть лише підтверджує аксіоматичність цього правила. Адже навіть добре опрацьована демократична мультикультурна концепція Європи не змогла стати загальною, оскільки вважається неприродовідповідним ігнорування наріжного принципу існування народів, коли полікультурність намагалися розвивати основи народної культурності. Найбільш модерні, технологічно й інтелектуально інноваційні держави усвідомили значущість необхідності “самогодування” передусім культурною національною у взаємодії із загальнолюдською.

Для Назарія народ завжди був творцем культури, її скарбником і водночас суворим поціновувачем. В одному з останніх інтерв'ю в київському готелі Назарій каже: “Головну і єдину оцінку творчості, та й життя загалом, дає час і народ. Хай буде сто разів володар такого собі містечково-

го “Гремлі”, але якщо на твоїй концерт не прийдуть люди, не сприймуть, не заплідують, не вийдуть із залу чистішими, кращими, ти – ніщо”.

Назарій засвоїв цю істину, опановуючи й талановито передаючи наступним поколінням культуру свого народу, історичні традиції й етноцінності, великі ідеї, пласти національних творчих доробків, створених видатними українцями.

Сам процес передачі ним культурних цінностей від одного покоління до іншого перетворився у своєрідне й захоплююче мистецтво. Вишукане, романтичне, замріяне. Його голос, з притаманною йому оригінальністю й автентичністю звучання, прагнув висоти, свободи, злету і чистого неба. Завжди. І тоді, коли в 1984-му гастрольні мандри завели в степову Монголію, де він під враженням просторової неосязності напише: “Холодно, з дощем, над Улан-Батором грізно кружляють орли. Єдина столиця, що має у своєму небі орлів”. І тоді, 24 травня 1995-го, на своєму передостанньому концерті (28 травня на Співочому полі до Дня Києва, останній – 7 червня в Національній опері ім. Тараса Шевченка), коли дуже проникливо, вражаючи чуттєво співав реквієм пам'яті Володимира Івасюка, ніби прощаючись, відлітаючи в синє небо.

Незадовго до завершення свого земного шляху (10–15 червня 1995 р.) Назарій запитував, звертаючись у щоденнику до влади й співвітчизників: “Де сформована ідеологія нашого суспільства, нашого народу, народу трудівного, талановитого, мудрого, але народу, який звик терпіти наругу, насильство над собою... Якесь співацька з надуманим іміджем, роздутою рекламою з Москви, Леонтьєв беруть з України 1 млн доларів із Славутича (близьке Назару місто, бо під час Чорнобильської трагедії він неодноразово виступав з концертами, підтримуючи рятувальні бригади). А поруч десятки сотні наших співаків, композиторів, фестивалів вищого рівня, ніж у Москві. Образливо”.

Справді, його сильною людською рисою було світовідчуження нерозділеності духовної, пісенної культури, мистецтва від

моралі, етики, політики, суспільного інтересу, ніколи не ігноруючи таку близьку його серцю триєдність “Митця-Громадянина-Українця”.

Він усвідомлював відповідальну місію національної пісні, культури, мистецького образу в сучасних державотворчих процесах. Гідна, шира, неупустлива постава Співця величі й краси свого Народу була своєрідною візитівкою українськості, певним еталоном ставлення до України, національної культури як на материзні, так і в далеких світах. Злет його пісенної філософії, естетики, громадянськості формували надзвичайно притягальну емоційну атмосферу, коли поетика і мелодія Пісні творили незбориму силу любові до України, Людини, спраглисть до борні за свободу.

У різних формах і до різних соціальних груп та станів (від молоді до інтелігенції та влади) намагався дібратися до усвідомленості українства в пізнанні “себе”, до їхньої самоповаги та гідності. Шевченків заповіт “Якби ви (ми) вчилися так як треба” і став тим життєвим сенсом, на який Назарій опирався у своїй творчості.

Яремчукові пісні запалюють людську Душу, змушують гордитися, що ти Українець, глибше пізнавати світоглядну сутність, котра знаходилася в нішах його життя. Він був одним із тих, хто ламав усталений стереотип про відповідну невідповідність благородства й краси митця на сцені та поза нею.

Оголеними нервами сприймав успіхи й негаразди української культури, захоплено розповідаючи про “Червону Руту”, “Водограй”, які співав увесь світ, з натхненням згадував про вижницьку “Смерічку” з Буковини, зокрема про її 46 (!) концертів упродовж 23 днів у Львові (нечувано для часів нинішніх) з повними аншлагами і морем квітів... З гіркою говіркою про засилля бракованого, неякісного “культурного” товару в барвистих обгортках з “московського розливу”. *Іду оце Києвом, — обурюється Назарій в інтерв’ю з М. Міщенком, — дивлюся, афіша висить: “Кабаре-дуєт “Академія”. До речі, в Палаці “Україна”, не де-небудь. Для кого ця академія? Чому кабаре “Академія” — академія для української публіки, для українських артистів? Хіба українців у Москві (в Кремльському палаці) приймають так само гучно, з помпою?*

Як митець не сприймав у жодних формах низьковартісний, чужинський товар, до того ж насаджуваний силою поганої імперської традиції. Але особливо нетерпимо ставився до “своїх”, що впускали цю сурогат-продукцію в національний культурний простір та запопадливо аплодували поганським кумирам за їх пустотні пісенні “перли” на кшталт “я прищол, а ти ушла”. Назарій стверджував, застерігаючи: “найгірше, що у масі своїй сучасна російська естрада — далеко не кращі мистецькі зразки. І ось ці зразки, ці смаки вона нав’язує нам. А ми, як у Шевченка: “Моголи, моголи...”. Цей вірус — одна з найбільших бід нашої сучасної пісні”. Очевидно, не лише пісні, бо кремлівська культурна експансія “м’якої сили” стала невдовзі важливим складником військової агресії, гібридної війни московитів проти України. Це ніби роздуми, оцінки сучасного “віщого Бояна”, що

національною Піснею вмістив у душу суспільства актуальні посили для часів нинішніх, формуючи загальне розуміння значущості національної культури як найсильнішої зброї в борні з супостатом.

Понад чверть століття тому видатний земляк Назарія, уродженець Буковинського краю Дмитро Гнатюк скаже про нього лаконічно правдиво: “Мене завжди приваблювало в Назарії те, що він був свідомим громадянином і великим патріотом нашої держави. Вірно служив вітчизняному мистецтву, культурі, що відповідало моєму життєвому кредо: *віддавати всі сили і талант на служіння народу*” (Буковинське Віче, 29.XI.1995).

Людина, одержима українською ідеєю, жертвовно віддана національній пісні, була і є тим вічним оберегом культури великого Народу. Він жив і творив поза орбітами фальші, честолюбства, байдужості, корисливості. Слуга і Творець Української Музи. Його природна культуро-відповідність не підкорюється часом, політичною кон’юктурою, змінюваними мистецькими модами. Співець позачасся.

Про нього широко висловиться його побратим Василь Зінкевич: “Назарій був тим співцем, який окреслив траєкторію своєї зірки любов’ю до України. А вона, ньєнка-державна, повсякчас була музою. Для мене саме від цього духовного джерела розпочинається особистість як людина. Назарій служив своїй музі і тому був таким природним і зрозумілим, як наша українська пісня”.

Очевидно, саме такі мистці, близькі по духу, крові і любові до України, залишатимуть навічно невмирущий слід у національній пам’яті, витесаний народним визнанням і повагою. Таким сприймають його люди донині, так же захоплюючи відгукуватися і він про людей та друзів. У спогадах про Володимира Івасюка Назарій порівнював духовного побратима з коштовним каменем, безцінним скарбом чаруючої людської обдарованості і таланту, *чиє життя було зіткане з чорних і червоних ниток, назва яким музика, поезія, пісня, любов до людей, до народу свого. Незалежно від наших побажань грані його геніальної обдарованості, грані творця, новатора і таланту потужної, як казав би Іван Франко, сили* (“Поклич пісні мого серця”, 2004 р.).

У цій книзі, що побачила світ за сприяння Віктора Юшенка, майбутній Президент України сказав: “Назарій Яремчук — унікальне явище української культури. Його пісенна спадщина має стати своєрідним маяком, з яким буде звіряти свій курс вітчизняна музична культура, нашим імунітетом проти бездуховності”.

Люди завжди раділи йому, його успіхам, творчим надбанням, як і він завжди чутливо щиро сприймав злет інших. Справді, ніби про себе він у честь тридцятиріччя свого старшого друга й наставника Левка Дутківського 9 квітня 1973 року зробить прив’язу віршем “Вікна творчості”: “В нічному спокої — / Неспокій. / Бентежні гами в серці стукотять. / Час не для нього, спокій не для нього, / Пісні Черемошу із гір дзвінків летять...”.

У цій неповторній широті до людей і незатихаючій радості від їхніх вдач, талантів, перемог, захоплень Назарій поставав посправжньому “олюдненою” Лю-

диною. Він переживав (без декораций) за їхнє майбутнє, як і за майбутнє свого Народу, України, шукаючи правду і кривду в історії. Його блискучі замальовки 1994 року (“У сутінках історії”, “Національний етнотип українця”) є намаганням висловити суспільству власний погляд на світ, зазначаючи, що “Шевченко — письменство — чи не єдиний шлях відродження і утвердження української національної свідомості”.

Під час перших парламентських виборів у незалежній Україні нестримно гаряче підтримував українські патріотичні сили, співав у найвіддаленіших закутках, переконував, запалював вірою людей у їх кращу долю. Понад усе бажав єднання великій українській родині. Пам’ятаю зимовий ранок 1995-го, похорони Михайла Івасюка, розмову біля університетської церкви, будучи вже хворим, він сказав тихим і водночас твердим словом: “Своім треба порозумітися. Георгію, ти мусиш про це знати...”.

Те знакове для кожного українця: “Боже, нам єдність подай” було для нього не простим благанням, а смыслом національної ідеї, духом відродження і силою Нації, яку він оберігав своєю Піснею. Кому випадало щастя слухати Яремчукове виконання “Родина”, той відчував силу прагнень митця звести єдино храм національної єдності. *Бо в слові, музичній мелодії пісні “Родина, родина — від батька й до сина / Від матері доні добро передам. / Родина, родина — це вся Україна / З глибоким корінням, з високим гіллям”* закладені етичні підвалини нашої сили, слави й майбутньої долі. Не є перебільшенням, що Яремчукова муза, з її незбагненим почуттєвим потенціалом, полегшує розуміння світу. Вона слугує високої радості, любові, героїки й водночас захищає в часи трагії.

Назарій “ходив біля образного слова особливо обережно, *наче босий, — писав Микола Жулинський, — лише на одних пальцях, наближаючись до тайни його смислу і намагаючись відчути готовність слова до музичного злету*”. Мистецька Краса його Пісні стала всеперемагаючою. Приходить усвідомлення істини — чому нації вибирають символом єдності, прогресу, боротьби не матеріального ідола, а Музу: музику Бетховена, написану до Шиллерової оди “До радості”; національний Славень — Пісню “Ще не вмерла Україна”, створений талантом духу Павла Чубинського і Михайла Вербицького, що містять силу, перед якою не встоїть найбільше мілітарне зло.

Черства душа не заспіває. *А тому кожен із нас повинен постійно бути в польоті, — стверджував Назарій, — крізь долю, над суєтою, у вільному леті, вільною людиною, не відриватися від землі. Пам’ятай святі речі — хто тебе народив, навіщо живеш, звідки ти, чого прагнеш, що скажеш людям, з якої криниці п’єш воду.*

Назарій напував свій талант красою, відвагою, негасимою любов’ю до свого Народу й рідної Землі. Українською Піснею, поетичною Мовою, глибинним мелосом Музики зберігав, зміцнював, зрощував національну енергію українців та УКРАЇНИ!

Згадується добре і правдиве слово-спомин Степана Галябарди про Назарія: “Я любив вас усіх, та найбільше любив Україну”.

Царівна у білій вуалі

(до 60-річчя від дня народження журналістки, письменниці Віри Китайгородської (1961))

Вірина віра Людині культури Вірі Китайгородській — 60!

Віктор БЕЗПАЛЬЧЕНКО,
працівник Чернівецької обласної
універсальної наукової бібліотеки
ім. Михайла Івасюка

Завжди усміхнена, добра, з гарним настроєм — саме такою є Віра Микитівна Китайгородська, яка може зачарувати будь-кого своєю правдивістю і природністю. Завжди може зібрати і здружити навколо себе родину красенів митців-буковинців і бесідувати годинами про життя, рідну мову, рідний побут та рідний край.

Віра Китайгородська — відома постать у сучасній українській літературі. Вона наповнила її суто бессарабським, ще досі не зовсім вивченим, колоритом. Її стиль не сплутаєш з іншими. І не лише тому, що в ньому є оте нелітературне “се”, а й тому, що в ньому живе отой гоноровий прадідівський дух Подністров’я. Вона ніколи не рвалася у зірки першої величини, а тихо і плідно працювала, розмовляючи із сучасниками мовою загальнолюдських істин.

Вірші та проза Віри Микитівни вражають глибиною, емоційно-психологічною напругою, силою духовних і моральних випробувань людської долі та любові до рідного краю.

Ліричне “Я” письменниці наповнене тією сконцентрованою жіночою енергетикою, яка підносить людське серце, і в трагічному, і в оптимістичному сприйнятті світу не дає йому збайдужіти. Її нагородив талантом сам Всевишній. З великою ніжністю і любов’ю Віра Микитівна пише про своє рідне село над Дністром, людей і рідну землю.

Поезія Віри Китайгородської — пейзажна, інтимна, громадянська лірика — проникнута неперборними почуттями, медитативними настроями. Мудрість народу, вічні морально-етичні й естетичні цінності ненав’язливі, проте експресивно втілені у віршах-посвятах Іванові Миколайчуку, Тарасові Мельничуку, Софії Майданській, Марії Магіос та ін. Поетеса розмовляє із сучасниками мовою загальнолюдських істин і відкриттів, не переступаючи межі міри й гармонії. Багатими є кольорова гама й звукопис віршів Віри Китайгородської. Є також оповідання та статті на літературно-мистецькій й громадсько-політичній теми.

Народилася 5 грудня 1961 року в селі Нагоряни, Кельменецького (нині Дністровського) району Чернівецької області. Закінчила Кельменецьку середню

школу (1979) і філологічний факультет Чернівецького державного університету (1984).

Перші вірші опублікувала 1972 року в газеті “Надністрянська правда”. Друкувалася в журналах “Україна”, “Дніпро”, “Жовтень” (нині “Дзвін”), у “Буковинському журналі”, в газетах “Літературна Україна”, “Ти”, “Живе слово”, “Буковина”, “Молодий буковинець” та ін.

Ряд добірок опубліковано в колективних збірниках.

Авторка книг: “Виноградна коліска” (Ужгород, 1986), “Сонце вночі” (Чернівці, 1995), “Декаданс” (Чернівці, 1999), “Ловіння вітру” (Чернівці, 2005), “Безкоштовний” (Чернівці, 2009), “Гойра” (Чернівці, 2011), “Сім вінків сонетів” (Чернівці, 2011), “Обличчям до стіни” (Чернівці, 2018), “Чорна гвардія” (Чернівці, 2019).

Редакторка книг Тамари Севернюк “Дотик безсмертника...” (Чернівці, 2003); збірки віршів “Слово про рідну матусю” (упоряд. М. Поляк; Чернівці, 2010); Євдокії Антонюк “З Чернівецьких настроїв, або Крилиця живої води”, “З води і з роси, або Слово до слова” (обидві — Чернівці, 2015).

Членкиня Національних спілок письменників та журналістів України. Голова Чернівецької обласної організації Національної спілки письменників України (2012–2014). Співзасновниця міжнародної літературно-мистецької премії ім. Ольги Кобилянської. Лавреатка обласної літературної премії ім. Дмитра Загула (2003), обласної літературно-мистецької премії ім. Сидора Воробкевича (2004), обласної літературної премії ім. Івана Бажанського (2012), літературної премії “Князь роси” ім. Тараса Мельничука (2012). Впродовж 2014–2019 років — начальниця управління культури Чернівецької обласної державної адміністрації.

З 2021 року — голова Чернівецького обласного об’єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка. Заслужений працівник культури України (2010).

Слово Китайгородської — це не просто сила, це зброя. Це — Молитва! Бо поет — це носій всебічної обдарованості та християнської любові до рідної мови, як зауважила сама письменниця.

Вшановуючи Віру Китайгородську, Чернівецька обласна універсальна наукова бібліотека імені Михайла Івасюка підготувала віртуальну виставку “Царівна у білій вуалі” на основі матеріалів з довідників та періодичних видань, бібліографічних покажчиків, путівників.

Наш незабутній Григор Тютюнник

Олесь Гончар про майстра слова з Полтавщини

Микола СТЕПАНЕНКО, академік Національної Академії наук вищої освіти України, професор Полтавського національного педагогічного університету, член НСПУ

5 грудня виповнюється 90 років від дня народження Григора Тютюнника (1931–1980), уродженця села Шилівка (нині Зінківська територіальна громада Полтавського району), письменника, перекладача, педагога. З ініціативи Українського інституту національної пам'яті та згідно з постановою Верховної Ради “Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2021 році” ця пам'ятна дата відзначається на державному рівні.

Григор Тютюнник. Шістдесяті роки

“Вічність – вона велика”
Велику цінність у щоденниковій мозаїці Олесь Гончар становлять сторінки, присвячені шістдесятникові Григору Тютюнникові. Олесь Терентійович вважає його своїм духовним сином, найталановитішим і найсучаснішим українським митцем слова. Усприйманні автора “Щоденників” прозаїк Тютюнник, перу якого належить чотири десятки оповідань і новел, п'ять повістей, кілька нарисів, есе, низка рецензій, кіносценарії за романом “Вир” Григорія Тютюнника, спогади “Коріння”, – рідний брат прозаїкам Григорієві Косинці (Стрільцеві) та Іванові Нечуєві-Левицькому, а всі вони троє – скромні плугатарі, сівачі, після

Терентійович дає мудру відповідь: “Бідна душа, ніяк не втямлює, що вічність – вона велика, місця в ній вистачить усім. Була б тільки Україна та вижило б людство...”

Із приходом у суспільство, яке страждає на духовний сморід, таких світлих і мужніх особистостей, як Григор Тютюнник, неодноразово наголошує в щоденниках Гончар, починає розквітати гуманістичне мистецтво, що улаває й пропагує добро, правду, любов, шану, повагу, справедливість, а з ним “пробивається крізь вапняки догм жива творча думка”, нове філософське буття, укорінене в саму товщу народу, у саму його душу й тіло.

Цей майстер пера, мозильною

ми, хто марив нею і як міг – звичай нечесно, цинічно – домагався увічнення найвищими державними республіканськими та всесоюзними лаврами.

Аскетична вимогливість, навіть нещадність до себе як письменника і громадянина, що переконливо доведено в щоденниках Олесь Гончар, давала право Григорові Тютюннику робити зауваження будь-кому з чиновників, друзям, товаришам, старшим за віком людям чи молодшим побратимам по перу. Не зле, не мстиве, а правдиве слово Тютюнника розуміли і сприймали навіть ті, кого воно зачіпало за живе, кому воно гірчило. “Поганий роман написав ти, Володю...” – сказав Григор Михайлович Володимирові Дрозду, коли прочитав його “сільський” роман “Люди на землі”. Автора твору, який був спокійний за своє “дитя”, це спочатку шокувало, а потім він, прозрівши, погодився з такою оцінкою й жодного разу не перевидавав цього твору.

Євген Гуцало пригадує, як одного осіннього вечора йому зателефонував Григор і повідомив, що ознайомився з його останньою книгою. З трубки летів схвильований, розгублений і сердитий голос: “Так писати не можна! Нема жодного оповідання! Це тільки слова! Спостереження розуменького чоловіка, якому нічого не болить. Це тільки фіксація фактів... Раніше ти був письменником, а в цій книжці я знайшов тільки три незначні оповідання... Три живі образи... Тепер я залишаюся сам... Раніше я думав, що вдвох, а тепер залишаюся у самотності...”. Самотність, саможертвність спалювала, з'їдала письменника, але інакше жити він не міг, переступати принципи, які сповідував, – не його мораль, це – не в його характері.

Виклик кар'єристам

Гончар загострює увагу на тому, що у Григора Тютюнника викликала відразу літературна показуха, яку в брежневську епоху культивували письменницькі возжі та їхні соратники (Василь Козаченко, Богдан Чалий і інші), котрі думали не про високу місію красного письменства, а

дбали про власну кар'єру, боялися втрапити дармове корито, знищували небезпечно для них вільнодумство, шантажували чесних творителів і служителів культури, пускаючи в хід обмови, брехню, пересмиккування, ішли потоптом на все живе, сміливе, нове, неординарне. Він прямо у вічі без будь-якого страху сказав цим інтриганам на засіданні парткому Спілки, “під хмелем бувши”, що “літератури в нас нема, її погубили, і треба скликати спеціальний з'їзд та виявити винуватців”, тобто притягти до відповідальності всіх “козаченків”, “чалих” і їхніх поплічників. Тютюнник кинув виклик не тільки горе-керманічам Спілки та їхнім підпісникам, а й усім “творчо-безпомічним кар'єристам, заматерію чиновникам, які не вмівали або давно розучились писати”, сміливо заявивши, що ми маємо українську літературу й українську антилітературу. Остання, як говорилося тоді пошепки, мала хвалити начальство в доступній для нього художній формі. Знаменно, що гірку правду мовлено тоді, коли країна з рапортами про досягнення на всіх фронтах шла назустріч черговому з'їздові партії, а письменники виконували вельми важливу й почесну місію, покладену на них недремними стражами ладу, далекоглядними керівниками радянської держави, – оспівували у своїх творах село, яке нібито вже майже зблизилося з містом, повністю окультурилося, а насправді не вилізло з вічних злиднів, рабства, непосильної фізичної праці, що виснажувала здоров'я, забирала сили і дешево оплачувалася.

Олесь Гончар, виявляючи симпатію до Григора Тютюнника й цінуючи його письменницький хист за найвищою мірною, зауважує, що поділ, про який ідеться, на літературу й антилітературу, існував завжди: “Був Яновський і був Собко. Був Григор Тютюнник і був графоман Хорунжий”. Він радить авторам п'ятитомної “Іс-

2016 рік – учасники церемонії відкриття меморіальної дошки у Шилівці

яких рясно вродило на нашому духовному полі.

До солідного послужного реєстру жанрів, у яких працював Григор Тютюнник, треба віднести й епістолярій, який дослідники дбайливо збирають докупи, упорядковують. Листи до брата Григорія і його дружини, до письменників (і до Олесь Гончара також), перекладачів, друзів, учених – це не лише сповідь душі митця, а й унікальне potwierдження його могутнього внеску в українську і світову літературу, яскраве свідчення оригінальності, вишуканості його художньої манери, один із надійних ключів пізнання творчої робітні письменника. Кожен із листів, прочитаних нами розумом і серцем (інакше з ними не можна знайомитися), виблискує притаманним лише йому сяйвом, огранений неповторною формою, що передає характери людей, світ, який їх оточує, з усім його добром і злом.

Не один із дослідників указував на близькість прози Олесь Гончар і Григора Тютюнника, на виразну спільність їхньої творчої манери. Дехто пробував ставити на ваги ці два українські таланти, пророкуючи їм тривале – одні (їх багато) – чи коротке – інші (їх жменька) – майбуття. Тим, хто всюди шукав розбрату, хто доскіпувався, чия проза довше житиме – романіста Гончара чи повістяря та новеліста Тютюнника, Олесь

працює народжуючи кожен твір, гарячою кров'ю пишучи кожен рядок, крізь світлий розум і чуйне серце пропускаючи кожне слово і кожен фразу, сміливо виступав проти псевдолітератури. Принцип “Ні дня без рядка” – не для нього. “Ні дня без творчої муки”, “Талант – крапля злібності і море праці”, “...написати таку книжку, щоб читач навмисне розтягував читання її надовше, маював недочитані сторінки і думав радо: ще є, ще й на завтра зостанеться” – ось кредо Тютюнника. “У сучасній літбратії, – пише він у щоденникові, – правила жорстокіші до мистецтва: ні дня без оповідання, ні дня без повісті, ні місяця без роману”.

Ті, хто знав Григора Тютюнника, співпрацював із ним, приятелював, просто спілкувався чи хоча б раз зустрічався (а з-поміж них і Олесь Гончар), говорять про порядність і скромність цієї людини в усьому: не прагнув влади, не просив редакторів, аби друкували його твори, не популяризував себе, не замовляв рецензій, а тим паче сам не писав їх на свої твори, не увічнював себе за життя в енциклопедіях, шкільному і вишівському курсах української літератури. Усі пропозиції стосовно возвеличення власного імені він сприймав із застереженнями, навіть якось образливо, пояснюючи, що є майстри слова достойніші. Можливо, Тютюнник не хотів ставати в один ряд слави з ти-

Шкільний музей у Шилівці

торії української літератури” обов'язково вирізняти з-поміж великої армії письменників людей творчих, талановитих і пустопорожніх балакунів, затіяти ортодоксів, не загнати весь літературний процес у рамки штучно зліпленого соціалістичного реалізму. Цей метод, на думку Олесь Терентійовича, – вигадка критиків, догматична теорія соцсхоластів. Усе розумне, цікаве, корисне він пропонує не протиставляти, а навпаки, злотовувати в єдиний духовний організм. До Тютюнникового слова було приставлено жорстоко-прискіпливу сторожу. Цензори одержали відповідальне завдання взяти його під особисту опіку, тримати під мікроскопом кожне його речення. “Оповідання (“Кізоньку”) в журналі зняли з другої верстки”, – скаржився Григор Михайлович у листі до дружини Григорія Тютюнника Олени Федотівни Черненко.

Тютюнник, проте, не корився долі, мужньо терпів нелегкі її випробування. Та все це не минало безслідно: письменник ставав шодалі замкненішим і самотнішим, частенько заглядав у чарчину, шукаючи в ній розради. Але навіть у нетверезому стані, записано в щоденникові, після важкого мовчання в нього “вихоплювались блискавки мислі, блискавки дивовижної ясності і розумності. Бездонна психіка людська. Загадка глибин”, – робить для себе такий висновок Гончар.

Григор Тютюнник мав ще одну велику чесноту – рідко коли помилявся в оцінці письменників та критиків. Сам він терпіти не міг графоманів, тому що не просто користувався мовою, а надмірно вимогливо ставився до себе, проникав у таїну кожного слова, звороту, які виводив пером, довго й прискіпливо шукав їх у мовному безмежжі, а коли знаходив, то ретельно й майстерно шліфував, обробляв, приміряв спочатку до невеликого контексту, а потім до всього твору. Ця любов до рідної мови передалася йому від брата Григорія Тютюнника.

Найбільше в щоденниках “траурних” тютюнниківських сторінок. Про смерть Григора Михайловича згадано вісім разів.

Звітка про те, що письменника, який не так давно гостював у Гончарів, уже немає серед живих, просто приголосила Олесь Терентійовича: “Великий це для нашої літератури удар, — напише він. — Адже пішов автор творів класичної вартості”. Збігло два дні — і з’явилася нотатка про чутки, пов’язані із самогубством видатного повістяря й новеліста, якими повнівся Київ, про передсмертну записку-фразу “Домучайте інших, а моє все спалить” (за іншою версією, “Доїдайте інших...”, “Домучайте когось другого...”, “Помучте іншого...”). Гончар занепокоєний тим, що на цю самолюбиву і вкрай емоційну людину навіюють чад пригніченості й депресії ті, кому це вигідно або хто хоче обов’язково помститися (хоч і мертвому) Тютюнникові, приписують йому “білу гарячку”: “Це щоб і в могилі поганьбити, принизити. Немаж чинізму й підлості!”

Через “траурні” сторінки подано інформацію про творчі досягнення письменника, про його плани на майбутнє. Дізнаємося, що за місяць до смерті Тютюнник заходив до Гончара після виступу перед учителями-заочниками, де читав “Три зозулі з поклоном”, і залишив це оповідання Олесеви Терентійовичу в надії, що той дасть йому оцінку. Григор Михайлович був тоді наїпідпитку (за що одержав наганяй від господаря), хвалився, що пережив, спілкуючись із однимумцями, “дивовижне і сердечне почуття, коли настає мить духовного єднання з аудиторією”. Гончар невдовзі прочитав твір і зробив такий короткий, але цінний для його автора запис: “Оповідання чудове”.

Того ж вечора Григор Михайлович розповів ще одну цікаву історію, що перед цим трохи мешкав у Броварському районі в старій оселі, яку придбав собі його товариш у ворожки. Олесь Терентійович запропонував Тютюнникові написати оповідання “У ворожчиній хаті”. Його сюжет — “письменник сам піч топив (невадалу — диміла, чадила), дрова колов, а ночами про ворожку думав”. Той прийняв пораду, а от чи написати встиг, авторові “Щоденників” невідомо. Немає сумніву, що це був би ще один прозовий шедевр у доробкові блискучого новеліста й повістяря. Якби не безглузда смерть, їх — шедеврів — зродилося б багатенько; якби не оті вкорочувачі віку, які ятрили душу вразливого і справедливого митця, добрячими обережками палили його нерви, наша література сягнула б ще вищих вершин, стала б ще багатшою. Гончара мучило, що вслід за Тютюнником або перед ним відійшли в засвіти Близнець, Малиновська, Земляк, Симоненко, Підпалій та інші поети, прозаїки, драматурги, публіцисти. Його бентежило й те, яким буде майбутнє української літератури, чи з’явиться надійна зміна, чи збережемо тяглість мистецьких поколінь, чи примножимо традиції, чи матимемо чим гордитися перед світом. Сумніви й розчарування зникали, дух Олесь Терен-

тійовича міцнів, він запевняв себе й переконував усіх, що не може ж “така велика література не народити достойних нових!”

Прийшов до читачів своїх чесно, надійно, надовго

Тютюнник — справді один із небагатьох найталановитіших правдописців і найстійкіших правдборців. Сучасну українську прозу зовсім не можна уявити без його, за твердженням Олесь Терентійовича, хай кількісно невеликої, але безсумнівно вагомої літературної спадщини. Дослідження, про яке йдеться, чимось близьке до праці “Витязь молоді української поезії”. Передусім тим, що від них віє щирістю, урочистістю, якоюсь особливою любов’ю, утіленою в простих і водночас небуденних, наповнених поетичною магією слова та фразах. Цю спорідненість слід сприймати природно й рівно, позаяк Тютюнник і Симоненко для Гончара не просто шістдесятники, яким він підставив своє досвідчене крило, зранене і зболене, не просто талановиті пись-

тив досить важливі деталі, що характеризують Тютюнника як письменника: він не виходив за рамки традиційного мистецтва, його не цікавило формальне штукарство, для нього найпосутніше і найважливіше — правда, а її, як скаже Іван Дзюба, проливаючи своє світло на літературну позицію Тютюнника, “не можна виражати ні по-модерному, ні по-архаїчному, ні експериментально, ні рутинно, а тільки — по-правдивому; узяв за правило трудитися аж надмірно неквапливо й до краю вимогливо, але обов’язково якісно; не дозволяв собі ніяких професійних полегкостей; не повторював уже пройденого до нього, не копіював, як це часто трапляється, попередників, котрі працювали в жанрі малої прози, а виступав цілком самобутнім художником, якому вдалося вибудувати свій неповторний мистецький храм.

Оповідання, повісті, новели, листи, щоденникові записи, публіцистичні статті Григора Тютюнника безпомилково визначить будь-хто за правдивістю, психологічною витонченістю людських характерів, майстерністю відтворення їхніх учинків, широтою помислів, неординарністю викладу думки, а особливо — за мовою. “Діалоги Тютюнникових героїв, — це помітив не лише Гончар, а й багато інших тютюнникознавців (та й пересічного читача передовсім цим він захоплює й притягує), — вражають саме природністю, влучністю, бездоганною достовірністю”, бо наскрізно наснажені мовними засобами, що дихають свіжістю, м’якістю, ніжністю і водночас якоюсь велетенською силою та незмірною глибиною почуттів. Цей письменник, як ніхто, умів ловити слова й обарвлювати їх, надавати їм нового звучання. Око його й справді “на художнє слово було зірке, як у трударя-хлібороба на добірне зерно”. Мовні перлини, вихоплені у транспорті, на вокзалі, з вуст простих людей у крамниці чи деінде, він дбайливо заносив до свого щоденника, записних книжок, які потім на дозвіллі чи під час творчого процесу-муки читав-перечитував, гортав-пергортавав.

Розповідь про взаємини двох українських митців, життєві дороги яких боліли одним боєм, завершено словами Гончарової статті “Живописець правди”: “Не кожному з тих, хто пише, вдається здобути визнання сучасників. Не все з читаного залишає глибокий слід у серцях людей. Григор Тютюнник прийшов до читачів своїх чесно, надійно, надовго. Прийшов, щоб не розлучатися”. Не розлучиться, поки й слово нашому жити, поки й нам бути як окремою народом на цій багатій і благодатній землі. Проріс крізь прах серця письменника, як він того й хотів, дубовий духовний корінь, а з нього “вимахав могутній” духовний дуб, гілля якого “пішло на кілки — бити тупих і немічних серцем людей”.

Григор Тютюнник, Імран Касумов та Олесь Гончар. Баку, 1978 р. Фото Валентини Гончар

менники, вони — його духовні сини, котрі з притаманною лише їм оригінальністю оспівали, кожен по-своєму, напружено людського життя, усі його земні й неземні навантаги. Щоправда, справедливо зауважує Олесь Терентійович, вислів “оспівав” “якоюсь не кладеться до творчої манери” Тютюнника, оскільки “звертається він до читача словом здебільшого стриманим, буденним, у карбованих епізодах його новел іноді є щось од того чорного кутото металу, з яким авторові доводилося мати справу в житті не раз”, вирізняє, ранжує людей не лише за зовнішньою, а й за внутрішньою красою, не тільки за їхніми подвижницькими, а й за простими, непомітними, як на перший погляд, буденними, проте вкрай важливими справами. Цю оцінку він переніс у творчість, звеличивши у гідній найвищих похвал прозі істинних достойників і розвінчавши пустодухних егоїстів, хапуг, рвачів, нахлібників.

Олесь Терентійович запримі-

Зліва направо М. Січка, Є. Баран, О. Бойчук, О. Франко, М. Боднар, С. Суховій, В. Бабій

Перечитуючи “Мойсея”

Михайлина БОДНАР, організаторка та ведуча заходу

110 років тому, в листопаді 1911 року, Іван Франко читав свою безсмертну поему “Мойсей” у будинку товариства “Руська бесіда” в тодішньому Станіславі.

Нині з ініціативи “Просвіти” та за участю інтелігенції міста відбувся захід для відзначення цієї події. Поему “Мойсей” читали онука брата Івана Франка, відома поетеса, викладачка музики Олесь Франко та член Правління “Просвіти”, голова братства ОУН УПА, віднедавна — почесний громадянин Івано-Франківська Богдан Борович. Слово мали голова Товариства письменників і жур-

налістів ім. І. Франка, заслужений працівник культури, критик Євген Баран, член Товариства, голова Богородчанського РО “Просвіта”, письменник та краєзнавець, лауреат премії імені І. Франка Василь Бабій, голова міського об’єднання “Просвіта”, професорка, докторка філософії ІФНМУ Марія Гуцол. Свій переможний твір у конкурсі “Мій Франко”, організований Громадським інститутом аналітики (голова — Віталій Перевізник) читав Степан Пенкалюк. Музичні композиції на слова Івана Франка виконували заслужена артистка України Світлана Суховій та солістка НД “Просвіта”, керівниця Клубу обдарованих дітей Руслана Денегана.

“Перло многоцінне—2021”

Наталія САВЧУК, членка правління Рівненського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, учителька української мови і літератури

Таку назву має літературний конкурс юних поетів, прозаїків, публіцистів, заснований у 1994 році Рівненською організацією Національної спілки письменників України та Рівненською “Просвітою”.

Назву конкурс успадкував від збірника віршів Кирила Станковського, відомого українського письменника і вченого, просвітителя й видавця XVI—XVII століть, уродженця Волині (Млинівщини), автора збірки повчань і віршів “Перло многоцінне”.

Щороку 9 листопада, в День української писемності і мови, підбиваються підсумки конкурсу, визначаються та нагороджуються переможці. Цьогоріч 217 талановитих волинян і поліщуків нашого краю надіслали свої поетичні та прозові доробки. Мова, Україна, рідне село, природа, довкілля, школа, родина і, на жаль, війна — такі теми дитячих творів. Компетентне журі, яке очолює відомий письменник, лауреат Літературної премії імені Лесі Українки, засновник конкурсу Євген Шморгун, відбрало 30 найкращих робіт і визначило переможців за номінаціями: “Вірші і проза молодших школярів”, “Вірші і проза старшокласників”, “Публіцистика”. Серед переможців є

учасники, які не вперше заявляють про себе майстерними художніми творами. Це вихованці літературних об’єднань “Поетарх”, “ЛітЕра”, Березнівського ліцею, Туменської ЗЗСО.

Конкурс має і своїх випускників. Більш як за чверть століття вишили і стали достойними просвітянами, письменниками, журналістами, знайомими у краї, Галина Гнатюк, Олена Єфімчук (Захарченко), Наталка Левчун (Сирцова), Ольга Заїка, Юлія Костюкевич, Віталій Голуб’єв, Сергій Штурхеський, багато вчителів-словесників, які є шанувальниками конкурсу і справжніми просвітянами.

За ініціативи обласного об’єднання Рівненської “Просвіти”, твори переможців укладаються у збірку — літературний альманах “Проріст”, яка щорічно видається за кошти благодійників “Просвіти” і вручається переможцям 22 травня в літописній Пересопниці.

Для юної письменниці Дарини Брички, учениці 6 класу Карпільського ліцею Рокитнівської селищної ради Сарненського району, конкурс завершився солодким гостинцем від кондитерської “Морквяна Мар’яна”, адже завершила своє оповідання такими словами: “...Я мрію стати кондитером. Хочу “підсолонувати” життя своїм рідним та знайомим, і приносити всім радість. Бо коли до тебе ставляться з любов’ю, хочеться віддавати її людям”.

Лукаш СКУПЧУК,
доктор філологічних наук, професор

Сама Леся Українка вперше заговорила про "європеїзм" у листі до М. Драгоманова у січні 1890 р., спочатку наче не від себе, а від імені брата Михайла. Вона писала дядькові: "Миша, дознавшись, що я пишу до Вас, <...> просить написати Вам, що серед киян молодих остатнього часу починає ширитись європеїзм; вони починають учити європейські мови і інтересуватись європейською літературою". А вже наступного року, перебуваючи у Відні на лікуванні ("поки робиться моє діло, розглядаюся я собі на ту Європу і європейців"), у листі від 17 березня 1891 р. до того ж адресата вона формулює ідею "європеїзму" (тепер вона називає її "западничеством") уже як особисте переконання та позицію "молодих українців" загалом, вказуючи також на роль М. Драгоманова в розвитку цього "западництва". При цьому в контексті цих міркувань письменниці з необхідністю доходить до формулювання власної національної ідентичності, відмежовуючись цим від поширеного тоді поняття "українофільства" на означення своєї "українськості". "От прийшлося до слова, то скажу Вам, – наголошує авторка, – що ми відкинули назву "українофілі", а звесмо просто українці, бо ми такими єсемо, окрім всякого "фільства"

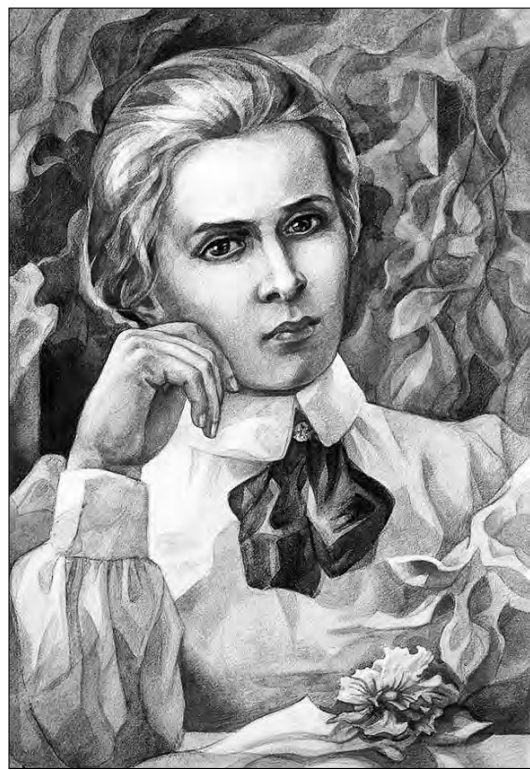
Ось це, здавалося б, елементарне визначення "просто українці" в устах 20-річної Лесі Українки насправді фіксувало принципово новий етап в усвідомленні українства загалом. У цьому вона випередила, здається, навіть І. Франка, який в "Одвертому листі до галицької української молоді" (1905) закликав "навчитися чути себе українцями", незважаючи на будь-які офіційні кордони. Водночас воно важливе й щодо тлумачення ідеї "європеїзму", бо європейськість і українськість, як впливає з міркувань авторки, постають у цьому контексті в нерозривному зв'язку, як два визначальні й органічно сполучені орієнтири її світогляду.

Певну інтригу у цьому зв'язку залишив М. Грушевський. У вступному слові на засіданні Українського наукового товариства, присвяченому пам'яті письменниці й опублікованому в "Літературно-науковому віснику" (1913), він зазначив: "Глибоко національна в своїй основі, всім змістом своїм зв'язана нерозривно з життям свого народу, з переживаннями нашої людини в теперішню переломову добу, ся творчість переводила їх на ґрунт вічних вселюдських змагань <...> Маємо таке вражіння, що ще кілька кроків далі – і Покійниця сказала б світовій літературі нове слово, котре зісталося б у ній вічним. Смерть перервала сю путь у вселюдські простори" (ЛНВ. – 1913. – Т. LXIV. – Кн. X. – С. 10-11). Мабуть, можна дискутувати, чи йдеться тут про певні "похибки" й вимоги жанру (меморія), а чи про його, М. Грушевського, особливе розуміння "нового слова", однак позбутися відчуття невизначеності щодо шляху "у вселюдські простори" не вдається.

У 1920-х роках, найпродуктивніших в осмисленні постаті Лесі Українки, увага, крім іншого, була зосереджена на виданні її творів та виявленні джерел творчості. Дослідники активно апелювали, зокрема, до традицій західноєвропейської літератури, до творчості Г. Гейне, Дж. Байрона, Альфреда де Мюссе, Г. Гауптмана, Г. Ібсена, М. Метерлінка та ін., знаходячи відгук їхніх ідей і стильових пошуків у творах української авторки. Однак питання "європейськості" письменниці так і не було концептуалізоване, залишаючись здебільшого на рівні констатації виявлених фактів. Ось що, скажімо, писав В. Петров із приводу "Лісової пісні": "Фольклор, міт, природа, казка, протиставлення природ-

Леся Українка як канон, або Легенда про "європейськість"

Європейськість Лесі Українки – один із провідних мотивів ювілейних розмов про письменницю на всіх заходах – від урочистих засідань і т. зв. інтелектуальних бесід до міжнародних наукових симпозіумів і конференцій. Прагнення вписати творчість української авторки у світовий контекст цілком зрозуміле й актуальне, адже йдеться про письменницю європейського рівня. Труднощі постають, щойно ми спробуємо конкретизувати, у чому ж ця європейськість полягає. Якщо абстрагуватися від декларативних заяв, то коло пошуків відповіді на це запитання значно звужиться, а те, що сформульоване (про впливи, перегуки, ремінісценції тощо), навряд чи задовольнить допитливого читача, тим паче науковця.

нього і людського, поезія як чарівництво, тема магії мистецтва, спроба створити нову мітологію, усе те, що в західноєвропейській літературі проповідували Ніцше, Метерлінк, Гауптман, і те, що в російській повторювали Вяч. Иванов, Андрей Белый, К. Бальмонт, – усе це не було чуже й Лесі Українці" (Леся Українка. Твори. – Книгоспілка, 1930. – Т. VIII. – С. 165).

Очевидно, висловлене в цій цитаті для автора і тодішньої наукової спільноти було достатньо інформативним або саме собою зрозумілим і не передбачало обґрунтування чи додаткової аргументації. А це значить, що в такому контексті "європейськість" обмежувалася лише наслідуванням, повторенням "чужого", до того ж інколи за посередництвом російської літератури, що ще більше ускладнювало проблему.

Починаючи з 1930-х років, активно формується радянський образ письменниці. Тема зв'язків її творчості із західноєвропейською літературною традицією втрачає актуальність і навіть стає ідеологічно небезпечною. Натомість у пріоритеті дослідження про "благотворний" вплив російської літератури. Уже в повоєнний час набуває широкого розголосу кампанія проти "схилання перед Заходом", а компаративісти оголошують "буржуазною наукою" з усіма наслідками, що зазвичай супроводжували такі "рішення". І лише 1963 року у видавництві "Наукова думка" з'являється монографія І. Журавської "Леся Українка та зарубіжні літератури". Хоч ця праця написана цілком у руслі "генеральної лінії", але вона свідчила принаймні про "повернення" теми. Надалі ця тема вряди-годи звучить в окремих статтях і наукових доповідях на конференціях, перебуваючи, по суті, на маргінесах дослідницьких інтересів.

Суттєві зміни в українському літературознавстві, у вивченні творчості Лесі Українки зокрема, настають на початку 1990-х років. Важливою подією, що сприяла цьому, став міжнародний симпозіум до 120-річчя письменниці "Леся Українка і світова культура" (1991, м. Луцьк). Це був перший такого масштабу представницький науковий форум, який об'єднав навколо

художньої спадщини авторки зусилля науковців з усього світу – із США, Канади, Європи, Китаю, Японії та ін. Для нас, українських дослідників, особливо молодих, він став могутнім поштовхом, сказати б, до переоцінки цінностей, насамперед – до позбавлення психологічної залежності від звичних на той час стереотипів у літературознавстві.

Звісно, цей процес не відбувся одномоментно. Минув певний час, перш ніж з'явилися монографії С. Павличко "Дискурс модернізму в українській літературі" (1997) та Т. Гундорової "Проявлення слова. Дискурс раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація" (1997), які стали своєрідним підсумком і теоретичною настановою в утвердженні модернізоцентричної версії української літератури й літературознавства. Щоправда, С. Павличко, проаналізувавши чотири "хвилі" українського модернізму – від кінця XIX ст. до МУРу включно, дійшла висновку, що на жодному з етапів модернізм "не увінчався успішним завершенням" і "не зайняв домінуючої позиції" (с. 347-348). Водночас Т. Гундорова щодо української літератури кінця XIX – поч. XX ст. апелювала у своїй книжці, що видно вже з її назви, до поняття "ранній модернізм", і це слово "ранній" досі вносить певне непорозуміння у тлумачення українського модернізму та літератури зазначеного періоду загалом. Крім того, в обох випадках йшлося не про модернізм як власне художнє явище чи їх сукупність, а про його дискурс або (ще більше узагальнено) дискурсивно, тобто, кажучи простіше, про зумовлену певними причинами теоретичну можливість, яка повною мірою так і не була зреалізована, не перейшла у художню практику. Це незважаючи на ці нюанси й застереження, ідея модернізму "пішла в народ", і незабаром український модернізм почали сприймати як самоочевидний факт.

Зацікавленість модернізмом сприяла насамперед освоєнню нової тематики досліджень і, відповідно, зміні літературознавчої термінології та риторики. Ціла сукупність питань, не порушуваних раніше, як-от: інтелектуалізм, фемінізм, індивідуалізм, сексуальність, естетизм, формалізм, деканонізація, ніцшеанство, екзистенціалізм, психоаналітика і психопатологія тощо, – усі ці аспекти стали предметом пильної уваги дослідників і свідчили не лише про відстороненість від старого, радянського канону, а й, очевидно, про зміну наукової парадигми літературознавства загалом, принаймні в уявленнях її прихильників. У цьому контексті модернізм почали сприймати як синонім європейськості літератури, і письменники водночас (уже вкотре!) були поділені на традиціоналістів і новаторів-європеїстів. Зрозуміло, що значна частина художніх явищ за таких умов хоч-не-хоч "випадала" з активного літературного процесу.

Утвердження модерністського канону української літератури передбачало, звичайно ж, справедливу критику її реалізоцентричної версії. Щоправда, не відбулося тут, як це зазвичай буває, від певної переадаптації: скажімо, з'являються незрозумілі поняття "антиреалізм" (як нібито свідомо естетична настанова Лесі Українки), "неопоганство" як своєрідна "паралелія модерну" і форма концептуалізації письменницею поганського міфу та ін. Піддаються

перегляду тлумачення Т. Шевченка, іноді аж надто розвінчувальні, "каменярство" І. Франка, "українство" Лесі Українки та її взаємини з О. Кобилянською тощо. Народництво, просвітянство, етнографізм постають як свідчення відсталості та основна завада на шляху просування літератури у світле європейське майбутнє.

Зрозуміло, що наш, скажімо так, середньостатистичний читач не був уповні готовий до таких новотлумачень, особливо в їхніх крайніх виявах. У повсякденності навіть з'явився каламбур: тепер Шевченко – не Кобзар, Франко – не Каменяр, а Леся – не Українка... А тому іноді виникали дискусії з цього приводу, які зазвичай завершувалися взаємним несприйняттям і невизнанням позицій: одні небезпідставно вбачали (і вбачають) у надмірному захопленні "чужими" теоріями загрозу національній ідентичності, посягання на українство взагалі, інші, навпаки, – такий "патріотизм" розглядали (і розглядають) як властиву українську загуменкованість, нездатну сприймати "переводи" надбання європейської науки і культури.

Очевидно, такі суперечки слід сприймати радше як непорозуміння, бо, на жаль, до ширшої наукової дискусії в обговоренні цих питань їхні учасники так і не дійшли.

Насправді ж, якщо абстрагуватися від цих взаємних звинувачень, ідеться не про патріотизм, традиціоналізм чи європейськість, а про дві інтерпретаційні версії української літератури – реалізоцентричну і модернізоцентричну. Тобто не так про власне літературу, як про літературознавство, про бачення літератури під певним кутом. Простіше кажучи, зорієнтований на реалізм дослідник не-реалістичні елементи сприймає критично, навіть негативно, незважаючи на їхнє значення в літературному процесі. Таку ж вибірковість, зокрема стосовно "інших" елементів навіть у творчості одного й того самого письменника, виявляють (змушені виявляти) прихильники модерністської моделі літератури. Те, що жодна з цих моделей не в змозі повністю ідентифікувати художнє явище у всій його розмаїтості, є важливим місцем, яке виявляє їхню односторонність і упередженість за визначенням.

Це не методи дослідження, відомі в літературознавстві віддавна, як-то автобіографічний, рецептивний, культурно-історичний, історико-порівняльний, соціологічний, міфопоетичний, структуралістський та ін., а саме різні нав'язані літературі типологічні моделі із властивою саме для них ідеологією і поетикою.

З реалізоцентризмом, особливо в його критично-соціалістичному варіанті, нині начебто все зрозуміло: він як канон і сукупність відповідних маркерів, передусім ідеологічних (революційний демократизм, народність, буржуазний націоналізм, атеїзм, художній прогрес та ін.), формувався зазвичай у компартійних кабінетах, утверджувався на з'їздах, зокрема і письменницьких (згадаймо з'їзд 1934 р., партійні постанови про боротьбу з буржуазним націоналізмом і космополітизмом, про літературно-художню критику та багато інших), отже, виступав критерієм в оцінці художніх творів. Наслідки такої канонізації всім відомі: реалізм як загальноєвропейський літературний напрям був утиснутий у суворо регламентовані ідеологічні рамки, вихід за які сприймався як диверсія, а в українських реаліях породив серед літературознавців цілу когорту "неугодних" (А. Шамрай, А. Гозенпуд, М. Бернштейн, П. Колесник, І. Пільгук, С. Плачинда, М. Коцюбинська та ін.). Творчість Лесі Українки, звісно ж, не випадала з цього контексту.

З модернізмом дещо складніше. Він "прийшов" у наше літературознавство, можна сказати, уже на присмерку своєї майже столітньої історії, зокрема історії вивчення. Усі його ознаки й маркери вже були визначені та сформульовані, тож, дещо підправивши, їх активно почали переносити на український ґрунт, і невдовзі наша література з реалістичної перетворила-

ся на модерністську. То була зміна вектору досліджень, переорієнтація літературознавства з російсько-радянського канону на західноєвропейський. Тоді, у 1990-х, усі сподівалися, що перед нами відкриваються нові перспективи, завдяки яким вдасться не лише позбутися соцреалістичної заангажованості та вписати нашу літературу як повноцінну й “рівноправну” в європейський контекст, а й з’ясувати нарешті основне й найболючіше — питання “українськості” української літератури. Та цим сподіванням, на жаль, не судилося збутися. Від того, що модернізм почали називати “українським”, він таким не ставав, тобто залишався насамперед модернізмом, про “українськість” якого можна здогадуватися лише за окремими “елементами” й виявами. Очевидно, тут ідеться не про “претензії” до модернізму, а про модернізм-центризм, тобто в кінцевому підсумку про апологію типологічної версії літератури. Цілком прийнятний і продуктивний у відповідному застосуванні типологічний підхід “безсилій” перед з’ясуванням “європейськості” літератури, бо саме по собі зіставлення і виявлені аналогії, збіги, перегуки, подібності ще нічого не доводять, а головне — не виявляють самоцінності літератури. За цих умов вона завжди опиняється у фарватері літературного зразка, і ця її “вторинність” постає як прокляття, звільнитися від якого ще не вдається.

Отже, обидві інтерпретаційні схеми — реалізоцентрична й модернізоцентрична — не зорієнтовані на з’ясування ідентичності національної літератури за визначенням, не кажучи вже про індивідуальну письменницьку ідентичність, а їхня апологізація шоразу приводить до ревізійності (вибірковості) й уявлення про одвічну боротьбу літературних напрямів. Як наслідок історія літератури перетворюється на історію протистояння між “прогресивними” (новаторськими, “європейськими”) і “традиційними” (відсталими, народницькими) тенденціями, а в кінцевому підсумку — на історію самопоборювання літератури і в літературі. Тут ці схеми виявляють дивовижну “методологічну” однаковість, а тому “переканонізація”, незважаючи на зміну перспективи (переорієнтація на Європу), на жаль, не привела до очікуваних наслідків, часто-густо обмежуючись лише заміною маркерів і “дискурсів”.

В осмисленні творчості Лесі Українки ці “відмінності” проглядаються особливо виразно. Скажімо, замість “революційної ситуації” кінця XIX — початку XX ст., до якої звичайно апелювали прихильники реалізму, з’являється поняття *fin de siècle* на означення того ж таки кризового стану; замість “буржуазного націоналізму” — “національний ідеалізм”, замість атеїзму — антихристиянство, замість фольклоризму — “неопоганство”, замість “критичного реалізму” і “революційного романтизму” — “антиреалізм”, замість “революційного демократизму” і “майже марксистськості” — ніщезанство, замість “одинокого мужчини” — фемінізм тощо. Питанням того, чи і наскільки маркери нового, модерністського канону відповідали світогляду і творчості письменниці, здається, особливо не переймалися, хоча надуманість більшості з них очевидна. Що ж до методологічного новаторства, то насправді ідеться лише про зміну тематики й риторики, а суть, спосіб мислення, типологія дослідницького пошуку залишаються незмінними. Як і раніше, усе зводиться до виявлення й систематизації “елементів”, які підтверджують причетність Лесі Українки до наперед заданої теоретичної схеми.

Цікаво, що в основі обох канонів одним із засадничих постулатів постає критика народництва (по суті, його демонізація) і приписуване Лесі Українці т. зв. антинародництво.

Отже, виходить, що насправді ідеться не про літературу, а насамперед про літературознавство, тобто про концептуалізацію літературного явища за певним шаблоном. Віддаленість літературознавства від літератури, зумовлену в реалізоцентричній версії ідеологічною заангажованістю, внаслідок переканонізації, на жаль, подолати не вдалося. Відбулася зміна ідеологічної перспективи, але в осмисленні письменницької ідентичності Лесі Українки вона також не стала вичерпно переконливою.

Пошуки “ключа” до зрозуміння твор-

чої індивідуальності письменниці велися віддавна. Поетка “українського рісорджіменту”, індивідуалізм, “трагічний оптимізм”, “поетичний театр”, творчість як культурософія, “ранній модернізм”, “новомодернізм”, постмодерна інтерпретація — усі ці та інші дослідницькі “коди” й аспекти відображають, скажімо так, різні рівні наближення до Лесі Українки. Та як наблизити письменницю до самої себе, уникаючи “чужих” штампів і стереотипів? Як дешифрувати “код” самої Лесі Українки, який дав би змогу розкрити й концептуалізувати її ідейно-творчу ідентичність як української авторки? Бо ж зрозуміло, що поза цим висловлюванням про її європейськість звучать радше як заклинання, а не як науково обгрунтоване твердження.

Кінець XIX — початок XX ст. — це період активної модернізації української літературної самосвідомості на тлі аналогічних трансформаційних процесів в європейських літературах загалом. На ці зміни вказував ще І. Франко у статтях “З останніх десятиліть XIX віку” (1901) і “Старе й нове в сучасній українській літературі” (1904), розглядаючи їх з погляду “нового способу бачення світу”, нового способу художнього мислення або, за його ж словами, “спеціальної душевної організації”, “вищої культури душі” письменників нової генерації. Із часом статті були розібрані на цитати, але їх суть — ідея оновлення української літературної ідентичності, — на жаль, залишилася поза увагою “будущої критики”, а отже, не набула концептуального обгрунтування й термінологізації на відміну від інших літератур (польська модерна, чеський модерн, хорватська модерна та ін.). І лише останнім часом поняття “український модерн” стало активніше входити у вжиток, насамперед у дослідженнях візуального (архітектура, живопис) і музичного мистецтва. У літературознавстві воно здебільшого перебуває в силовому полі модернізоцентризму, підпорядковане його теорії та ідеології, тому говорити про його концептуалізацію, зокрема в аспекті ідентифікації української літератури, наразі немає підстав.

Що ж до Лесі Українки, то серед багатьох виголошених здебільшого у звичному риторичному ракурсі доповіді привертає увагу новаторська пропозиція Євгена Пашенка (на жаль, нині покійного), задекларована ним у статті “Леся Українка як представниця українського модерну” (Народознавчі зошити. — 2021. — № 2. — С. 255-261) та в його ж (у співавторстві з Тетяною Фуредер) книжці “Леся Українка і культура українського модерну” (2021), виданої в Загребі до 150-річчя письменниці. Висловлена в цих працях ідея переходу літературознавства від модернізоцентризму до модерну відкриває, на мій погляд, нові, значно ширші перспективи в осмисленні творчої ідентичності Лесі Українки, а отже, і нового розуміння її європейськості як української письменниці.

...1906 року Леся Українка написала у стилі “Давньої казки” з іронічним підтекстом вірш “Легенда”, в чорновому автографі якого була приписка: “1906. На роковини Шевченка”. Того ж року вірш опублікували в сатиричному журналі “Шершень” (№ 8), але вже без зазначеної приписки, що надавало первісному задуму авторки узагальненого значення. А зміст його такий: в одній країні жив-був поет-співець, який наділяв свої думи-пісні крилами, і вони летіли з тісної хати у широкий світ. А тим часом знайшлися “люди працюючі”, що заходилися ловити ті думи-пташки в “майстерні сіті”, причепурювати на свій лад “позолотою” та гарненько складати “в кошик”. За цією “роботою” вони незчулися, що поета не стало, що він уже перебуває у “вічній славі”, але наполегливо продовжували свою “роботу”. Зрештою, поет не витерпів і звернувся до громади:

*“Громадонько моя поштива,
де ти набралась зього дива?..
Він не пізнав своїх дітей!”*

Тож пошуки “коду Лесі Українки” тривають, і треба докласти ще чимало зусиль, щоб на запитання “Де ж справжня Леся Українка?” знайти переконливі відповіді. А найважливіше — щоб літературознавча “позолота”, до якої ми часто вдаємося, не обтяжувала вільний лет її “пісень” у вселюдській родині.

Маркіянове слово з нами

Марія ЛЮДКЕВИЧ,
поетеса, лавреатка літературної премії
імені Маркіяна Шашкевича

Він був першим у Галичині, хто хотів, щоб народ співав пісні, говорив і молився рідною мовою. Він виступав за єдність українських земель, за відчуття присутності Бога в кожному серці. Поет закликав:

*Разом, разом, хто сил має,
Гонім з Русі мряки тьмаві;
Зависть най нас не спиняє, —
Разом к світлу, друзі жваві!*

Цей поет, що став “першим будителем народного духу в Галичині” (як писав про нього Іван Франко), — Маркіян Шашкевич. 6 листопада цього року виповнилося 210 років від дня його народження. Важкий тернистий шлях за 32 роки свого земного життя пройшов отець Маркіян, який подвижництвом і великим талантом служив рідному народові.

Поетове слово, його думки, велика любов до рідної землі живе з нами. Про це говорили усі науковці, педагоги і учні, які виступали на Всеукраїнській науково-практичній конференції “Маркіян Шашкевич — священник, поет, пророк, громадський діяч, невтомний борець за українську мову” у Вузлівському ліцеї на Львівщині.

Церква в Нестаничах

Ініціатором конференції став президент Всеукраїнського товариства “Рідна школа”, доктор педагогічних наук, професор, почесний академік НАПН Петро Іванович Сікорський. Разом із активом товариства “Рідна школа” він зробив дуже багато для збереження земляками пам’яті про поета. Видання книжок про життя і творчість Маркіяна Шашкевича, перевидання “Читанки”, збірки віршів “Наш Маркіян”, створення музею-садиби в селі Нестаничі, де був парохом отець Маркіян. Головне — об’єднання громади для пошанування письменника-романтика і народного просвітителя.

Миті конференції

Камінь, де була плебанія

На конференції з доповідями виступили Петро Сікорський, члени правління “Рідної школи”, доктор педагогічних наук Григорій Васянович, кандидат технічних наук Михайло Яворський, виконавчий директор Львівського обласного об’єднання організації роботодавців, декан факультету педагогічної освіти ЛНУ імені І. Франка Дмитро Герцюк та інші. Йшлося про окремі штрихи з яскравої біографії поета, його тернистий шлях, створення “Руської трійці”, видання книги “Русалка Дністровая”. Звучали вірші поета у виконанні учнів Вузлівського ліцею.

У селах, де служив парохом о. Маркіян, — Гумлиньсько, Нестаничі, Новосілки — створено музеї. Учасники конференції побували в с. Нестаничі в музеї-садибі Маркіяна Шашкевича, побачили камінь, де стояла колишнє плебанія отця Маркіяна, пам’ятник поету, каштан біля церкви, під яким Шашкевич писав свої твори.

Музей-садиба викликає справжнє подивування. Учні ліцею натхненно розповідали про кожен експонат, яких тут багато: книги, предмети побуту, картини...

Учасники конференції сфотографувались на пам’ять біля церкви в Нестаничах, криниці, каштана, адже ці гарні місця зворушили кожного.

На згадку про перебування на цій землі я написала рядки:

*Нестаничі. Дзвін “Маркіян”,
Каштан, якому років з двісті.
Поет читав тут божі вісті
І мріяв, дивлячись на лан,
На церкву, що тримала вись,
Єднала серце й віру з Богом.
За рідне слово, за дорогу
У світ широкий він моливсь.
На знімку — Маркіян і ми,
Музей поета за плечима.
І зустрічаться очима
Так нині радісно з людьми.*

— Пригадайте, будь ласка, як народжувався ця вистава.

— З режисером-постановником Олексієм Кужельним починали робити її як поетичну. У мене вже була вистава “Момент кохання”, і я не дуже хотів знову створювати моноставу. Хотілося грати з партнеркою або партнерами. Думали залучити співачку, розглядали кілька кандидатур. Врешті зрозуміли, що все-таки історія від першої особи, від автора, який розповідало про час, у якому жив, про любов, про небезпеки, з якими стикався, буде значно цікавішою.

Я залишився на сцені сам, і ми зберегли цілісне тло формату моностави. У процесі роботи додалися важливі теми, серед яких — зустріч з Учителем. У цьому допоміг архів, в якому знайшли декілька спогадів Вінграновського про Олександра Довженка та його навчання. Для драматургічної цілісності я додав своєї історії. Глядачі навіть говорили, що після доданих сцен — про зустріч Вінграновського з Учителем, а потім — про його втрату, — вона стала виразнішою, глибшою.

Практично до самої прем'єри ми не знали, як назвемо виставу. Олексій Кужельний вигадав таку історію: ми написали на невеликих аркушах різні вірші Вінграновського і підкинули їх вгору. Перевернувся аркуш з віршем “Прекрасний звір у серці”. Так і вирішили назвати виставу. Ця назва, з одного боку, демонструє красу душі героя, а з іншого — жорстокість світу, з яким він стикається.

Глибину творчості Миколи Вінграновського свого часу мені відкрив художній керівник експериментального театру “Мушля” Сергій Архипчук. І коли в театрі “Сузір'я” виникла ідея поставити виставу про цього поета, я вже був готовий до його світу. Мені сподобалася його неоднозначність і неоднозначність. Всередині кожного вірша можна було знайти різні барви, різні прочитання.

До прикладу, вірш “Я сів не в той літак”. Відомий співак Дмитро Шуров (Ріаповоу) виконує його як ліричну пісню. А я трактую з іншого боку — як розрив, протест, відчуття розпачу людини, що “потрапила не в свою тарілку”. Тут, очевидно, йдеться про те, що його намагалися затиснути в лешата тієї тоталітарної системи, в якій він жив і творив. Я показую його протест у цьому вірші.

Або вірш “Не руш мене, я сам самую”. Тут бачимо його намагання вберегти дружину від тиску з боку каральних органів радянської системи. У поезії Вінграновського багато тонких речей, які, на мою думку, показують цілу епоху.

— Що можете сказати про сценографічне рішення?

— Камерний простір передбачає тислі декорації, не громіздкі й рухливі. Аби одна деталь відображала багато різних речей.

На сцені куля. Мені здається, що це лоно, з якого виростає автор. Спочатку це лоно матері, згодом — коліска, а пізніше — певний його світ, зрештою — літак, небо, космос. Ось скільки сенсів може бути в одному предметі.

Ще одна важлива річ — тятива. Це пуповина, яка згодом переростає в телефонні дроти, підземні комунікації, антени, які ловили мережу. Сценографія, запропонована Олексієм Кужельним, з одного боку, аскетична, а з іншого — багатофункціональна.

Всі предмети й деталі сценографічного рішення ставали мені партнерами. Те саме можу сказати і про музику. Це не тло, не музика настрою. Вона написана Тетяною Шамшутдіною практично під кожний твір, під рішення кожної сцени. Мені потрібно було з кимось спілкуватися, з кимось конфліктувати. І саме музика ставала таким партнером.

До багатьох епізодів залучили співачку Ларію, в якій прекрасний солоспів, широкий звуковий діапазон. На початку це голос матері, згодом — коханої, а потім в її виконанні звучить пісня, створена як коліска.

Відео у виставі доповнює сценографію. Показуємо Миколу Вінграновського в напрохот цікавому образі: бачимо човен, в якому він пливе. Цей образ не є прямолінійно-фотографічним, а немов виростає з його поезії, тієї атмосфери, яку задаємо у виставі.

Герой переодягається кілька разів. Відбувається трансформація від народження, розбишацьких шкільних років, вступу у студентство до усвідомлення української національної ідентичності (з'являється вишита сорочка). Всі ці речі виникають після певних життєвих етапів, які подаються драматургічно.

Ця вистава — вже не перша співпраця з Олексієм Складенком. Він створює не просто пластику чи якісь танці, а конкретну пластичну дію, яка дає мені можливість численних трансформацій. Це народження, пізнання світу, зустрічі з його жорстокістю, майже детективна історія, коли за героєм стежать злі сили. Все це потрібно було відтворити в русі, пластиці. Дуже вдячний Олексію за цю допомогу.

Євген НИЩУК: “Театр виховав у мені людину”

У 45-му числі “Слова Просвіти” ми писали про показ моностави “Прекрасний звір у серці” у Київській академічній майстерні театральності мистецтва “Сузір'я”, присвяченої 85-річчю від дня народження Миколи Вінграновського. Головну і єдину роль виконує народний артист України Євген Нищук. Сьогодні пан Євген — гість “СП”.

Вистава брала участь у фестивалях, отримувала премії. Об'їздив з нею багато міст України. А на одному з фестивалів у країнах Балтії вона отримала гран-прі.

Після прем'єри минуло понад сім років. Здається, сьогодні вона знову стає актуальною ще й через ті випробування, які ми зараз переживаємо. Маю на увазі пандемію. У виставі закладена беззахисність і хиткість світу, який нині наповнений значними технологічними можливостями. Але однієї миті всього цього може не стати. У спектаклі закодовані тонкі сакральні речі, які вказують на те, що треба берегти маленькі частинки справжності у слові, почуттях, музиці, відчуттях природи світу.

Деякі критики стверджують, що за ці роки вистава трансформувалася саме через мене. Очевидно, що особливий формат моностав передбачає велике особистісне наповнення, присутність особистості в матеріалі.

До прем'єри я ще не пройшов другого Майдану (вистава вийшла якраз напередодні Революції Гідності). Згодом — моя державна місія: двічі був міністром культури України, тож пауза в творчості. Можливо, після цього деякі речі у виставі ще більше загогострилися.

— Коли розпочалося Ваше знайомство з театром “Сузір'я”?

— Практично з 17 років. В університеті я навчався в театральній майстерні Валентини Зимньої. А Олексій Кужельний був одним із моїх викладачів. Зазвичай аудиторій не вистачало, і ми проводили репетиції в “Сузір'ї”. Це було ще до реставрації театру. З часом почав грати в деяких виставах. Для мене це рідний театр, я його відчуваю.

Це не просто театр, це — творчий дім, в якому, крім вистав, відбуваються музичні вечори, виставки. Провідні актори з київських театрів та інших міст України можуть втілити на цій сцені той матеріал, який вони не мають можливості зробити на сценах своїх стаціонарних театрів.

Театр “Сузір'я” невеликий, камерний. Але це кінематографічна форма, яка багатьом подобається. Тут є можливість побачити акторів зблизька, в іншій подачі — природній, оригінальній. Радий, що є резидентом цього театру і продовжую з ним співпрацювати.

— Вперше відкрив для себе Вас як актора саме на сцені цього театру в образі Сергія

Єсеніна у виставі “Мне тесно в имени твоём” за п'єсою Тетяни Іващенко.

— Це дуже цінна для мене робота. Разом з актрисою Ларисою Трояновською грали той період, коли Єсенін був з Айседорою Дункан. Мені надзвичайно подобалася ця роль. Цей поет мені близький. Тоді багато хто говорив: “Ми не сподівалися, що ти такий”. Це було відкриття моєї природи і для мене самого, і для багатьох глядачів.

Тетяна Іващенко і Лариса Трояновська — великі сподвижники театру, віддані мистецтву. Я люблю говорити: “Це велика відповідальність — грати перед живим автором”. У нас небагато таких авторів. Пані Тетяна була присутня на всіх репетиціях. Вона відчувала, що треба переписати, від чого варто відмовитися. Це була наша спільна шоденна робота.

Лариса Трояновська вже багато років служить у Театрі на Подолі. Їй завжди мало творчості. Вона неймовірно багато працює на різних майданчиках Києва, багато їздить Україною, аби робити щось нове. Радий, що мій творчий шлях перетнувся з цими талановитими мисткинями. Ми й зараз багато спілкуємося, вболіваємо одне за одного.

— На початку розмови Ви згадали про ще одну виставу, яка народилася в “Сузір'ї”. Маю на увазі “Момент кохання” за Володимиром Винниченком.

— Спершу хотів би згадати виставу за п'єсою Олега Миколайчука-Низовця “Асо та Піаф”, в якій я чи не вперше перетнувся на театральному кону зі своєю дружиною Оксаною Батько-Нищук. Вона грала Едіт Піаф, а я — її коханця. Глядачі запитували: “У вас у житті все відбувається так, як на сцені?”. Ми практично спалювали себе, повністю віддавали себе сцені.

Після цієї роботи я почав співпрацювати з Тарасом Жирком, який став вдаватися до серйозних режисерських проб. А “Момент” Володимира Винниченка — один із моїх улюблених літературних творів. Я любив досліджувати це оповідання у своїй свідомості. Власне моєю ідеєю було створення цього театального тла. Але я розумів, що бути і актором, і ідейним натхненником, і режисером для однієї людини за багато. Треба залучити режисера, щоб людина бачила твою роботу з боку, тож я запросив Тараса — і ми разом створили цю виставу.

Возив “Момент кохання” до ще не анексованого Росією Криму. Хоча вистава й камерна, але вона йшла на великій сцені театру в Донецьку, в Луганській філармонії. Бачив, що українське слово прагнуть чути і в Луганську, і в Донецьку, і в Ялті. Завжди були повні зали.

Ця вистава йде на Камерній сцені імені Сергія Данченка Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка в Києві. Сьогодні вона є однією з найбільш відвідуваних на камерній сцені, інколи її показують двічі на місяць. Глядачі прагнуть чогось живого, сокровеного, особистісного.

— Ще одна Ваша спільна робота з Тарасом Жирком — вистава “Аварія”.

— Це вистава, в якій потрібно відчувати певну міру, певний стиль. І найголовніше — не пройти на якомусь етапі дуже швидко трансформацію. Мій герой легко йде по життю, має добру вдачу до комерції і заробляння грошей, знає, як зрости по кар'єрі чи звабити чужу жінку. Він потрапляє в якусь гру і навіть не підозрює, що на нього чекає пастка. Ім'я мого героя Трапс, що в перекладі означає “пастка”.

Він потрапляє в пастку, і з нього спадає “шкіра штучності”, з якої він жив усе життя. Це дозволяє йому, зрештою, почути себе, зрозуміти, що в душі залишилося щось людське. Герой здатен усвідомити якийсь свій гріх, навіть спокутувати його перед самим собою.

Питання не в юридичних нюансах і доказах того, що людина зробила щось не так. Треба усвідомити власну помилку, спробувати її виправити, попросити прощення, намагатися зрозуміти, кому ти зробив боляче.

— А як доля пов'язала з Національним академічним драматичним театром імені Івана Франка?

— Насправді вона пов'язала мене з цим театром давно. Але довгий час я не мав власне повноцінного доступу до самого театру. Хоча зрештою завжди був його еством. Багато працював з акторами Театру Франка за межами цього театру. Актрисою Театру Франка стала моя дружина Оксана Батько-Нищук, навчаючись на третьому курсі.

Коло художнім керівником франківців ще був Богдан Ступка, сюди прийшла моя вистава “Момент кохання”. А з 2015-го я повноцінно став актором цього театру. Була велика робота “Ерік XIV” за Августом Стрінбергом, яку ставив Станіслав Мойсеєв. Неймовірна вистава європейського стибу. Шкода, що нині вона не в репертуарі.

Згодом — “Три товариші” в постановці Юрія Одинокого. Ця робота стала знаковою, переплелася з моєю особистою долею. У фіналі головний герой втрачає свою кохану. Ця вистава надзвичайно актуальна. Ми бачимо героїв, які повертаються з війни і не знають, як адаптуватися до життя, як знайти себе в мирному часі, як заробити гроші, знайти кохання, зберегти дружбу. З такими речами ми постійно стикаємося, бачимо довкола.

Далі — “Украдене щастя” (режисер-постановник Дмитро Богомазов). Теж дуже цінний для мене матеріал. Він близький мені за мелосом, за тими місцями, де відбуваються події, за тим діалектом, що ним писав Іван Франко. Намагаюся зробити Михайла багатограним, який мав сумніви, сам себе терзав. Повернувши кохану, він зрозумів, що далі не зможе так існувати, бо щось тріснуло. А те щастя, про яке він мріяв і яке в нього вкрали, Михайло те пер сам краде. Але чи довго він зможе з цим жити?

Наша вистава модернова, вона не є ретроспективною робіт Амвросія Бучми чи Богдана Ступки. Але у фіналі ми чуємо голоси наших корифеїв сцени.

Театр — це життя. Театр дав мені можливість виховати в собі людину, яка здатна відчувати час, яка здатна до ґрунтовного розбору матеріалу, за який ти берешся. І це стало великою допомогою в моїй державній роботі.

Мені здається, що культура, мистецтво наповнюють сенсом моє життя, допомагають вистояти і дають натхнення, аби творити далі.

Спілкувався Едуард ОБЧАРЕНКО

Виконавиця ролі Матері Наталія Половинка народилася в учительській родині на Вінниччині, росла на Буковині. До школи пішла в Кіцмані. Потім із батьками повернулася на Вінниччину. Після навчання у Вінницькому музичному училищі ім. М. Леонтовича вступила до Львівської державної консерваторії ім. Миколи Лисенка по класу фортепіано, до прекрасного педагога Марії Тарновецької. Мистецтву театру вчилася в Єжи Гротовського (Італія) та майстрів сучасного українського театру КЛІМа (Володимира Клименка) та Сергія Ковалевича.

Вже 30 років Наталія живе і працює у Львові. Добре відома за межами не лише міста, а й країни, як співачка, актриса театру і кіно, педагог, музична режисерка. Була актрисою Театру імені Леся Курбаса, співпрацювала з Міжнародним інститутом імені Єжи Гротовського (Польща), з Державною хороваю капелю “Дударик”. Заснувала Міжнародне мистецьке об’єднання “Майстерня пісні”, а в 2010-му – заснувала й донині очолює Театральний центр “Слово і голос” та Міжнародний театральний фестиваль традиції “ДРЕВО”. Лавреатка Національної премії України імені Тараса Шевченка, заслужена артистка України.

Пані Наталія – авторка численних проєктів на межі театру й музики. Виконує найдавнішу традиційну українську музику: пісні, канти, псалми, романси, давні духовні наспіви України, класичну та сучасну академічну музику. Авторка унікальної методології роботи з голосом і співом у театрі, веде численні майстерні в університетах і театрах Європи й Америки.

У кіно вперше зіграла головну роль у фільмі режисерки Вікторії Трофіменко “Брати. Остання сповідь”. За цю роль актриса отримала премію “Срібний Георгій”.

– Сам режисер Заза Буадзе пізніше сказав, що сценарій фільму “Мати Апостолів” писав для мене, – зізналася **Наталія Половинка**. – Думаю, він бачив стрічку “Брати. Остання сповідь” і почув мене як

Крок до перемоги у війні

На фестивалі в Італії Terni Film Festival чотири призи отримав український фільм “Мати Апостолів”, а виконавиця головної ролі Наталія Половинка удостоєна нагороди “Найкраща актриса”. Загалом за неповний рік від часу прем’єри стрічка отримала понад 25 нагород.

співачку. Потім були проби інших актрис, але врешті повернувся до мене.

Грати цю роль було важко, але вживатися в образ не так і складно. Адже навколо нас живуть матері, які втрачають дітей на війні, і я знаю їхні історії. А поштовою до створення образу матері стало відео. Це документальні кадри, як жінка приїхала з Вінниччини забирати тіло льотчика. Це був для мене камертон – її простота, гід-

ність, стриманість. Я б хотіла з нею познайомитися. Це реальна людина, яка втратила сина. Таких мам багато, і всі вони об’єдналися для мене в образ єдиної нашої Мами.

У фільмі звучить ірмос Успіння Богородиці: Мати вірить, що її проводить невидима сила, яка допомагає зустріти потрібних людей у місті, у шпиталі, допомагає хлопцям врятуватися. Божа Матір допомагає у фільмі – так само відбувається і в житті. Цей мотив відгукнувся в режисерів, і він змінив робочу назву “Повернення” на “Мати Апостолів”.

Зйомки були складні. Я мало спала, було дуже виснажливо психологічно. Хоча сам виробничий процес організували добре, а людські стосунки склалися якнайкраще. Прекрасні костюмери, гримери. Ольга Ахтанарія так робила грим і зачіску, що я встигала прийти до тям і трохи відпочити, відновлювалася на руках, бо сну було по чотири години. Інколи так мало спала тому, що довго не могла заснути після напруженого знімального дня, а ще – готувалася до наступної сцени. Велику підтримку відчула від продюсера Дмитра Овечкіна, а особливо – від директорки виробництва Світлани Яцинич.

Кожен учасник команди працював насичено і концентровано. Поступово група ставала одним цілим. Спочатку думала – чому так. Потім зрозуміла, що це поле режисера Зази Буадзе та оператора Олександра Земляного. Вони випромінювали на

знімальному майданчику таку доброту, доброзичливість, людяність, в основі якої лежить професійність. Впевнена, що саме це неймовірне поєднання професійності й людяності дає такий потужний результат. З режисером у мене була небагатослівна співпраця. Я його відчувала і як режисера, і як людину. Зазвичай було достатньо кількох слів, але вони давали імпульс до кожної сцени.

Фінальна сцена була особливою – природи, простір великого поля, дощова погода, все сприяло. Ми знімали, було всього два дублі, й після останнього впала тиша. Я відчула, і вся група також, таку неймовірну вселенську тишу, ніби нам небеса дали згоду і благословення на те, що ми робимо. Ніби озвалися ті хлопці, пам’яті яких ми присвячуємо цей фільм...

Загалом фільм отримав 25 нагород у США, Канаді, Італії та в нашому Маріуполі. П’ять з них мої – “Найкраща актриса” (тричі), “Найкращий актор фестивалю” та “Найкраща жіноча роль”.

Для мене особливо важливі саме нові перемоги. Як наша команда, так і священники зі всього світу були здивовані та втішені, що мистецьке журі одноставно зійшлося з вибором найкращого фільму. Вони тоді сказали: “Це не лише професійна перемога, а й духовна, людська”. А мої слова були: “Кожна перемога нашого фільму – це крок до перемоги у цій війні”.

За матеріалами із соціальних мереж

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото Едуарда МЕЖУЛА

Зілля від братів Капранових

У репертуарі Київського академічного драматичного театру на Подолі широко представлена сучасна драматургія. Вже не перший рік з успіхом йдуть вистави за творами Тетяни Іващенко, Оксани Прибіш, Анатолія Крима, Андрія Куркова. А нещодавно головний режисер Херсонського музично-драматичного театру імені Миколи Куліша Сергій Павлюк поставив тут виставу “Приворотне зілля” за мотивами повісті братів Капранових.

добряче потрудитися. Боявся викинути з повісті щось зайве. Списав багато інформації, і ми її разом із авторами відшліфували. Було цікаво. Зізнаюся: трохи не вистачило часу на потужні репетиції.

Автори брали участь у перших читках. Це полегшувало роботу. Коли актори ставили каверзні запитання, я говорив: “Ось автори, у них і запитуйте”. Віталій і Дмитро все пояснювали.

На жаль, через надмір роботи брати Капранови далі не брали участі в наших репетиціях. Подивилися вже виставу, кажуть, що сподобалося.

Зазвичай перед прем’єрою маємо п’ять прогонів вистави, а цього разу – лише два. Вже після першого такого прогону побачили багато недоліків, дещо змінили.

Сюжет вистави крутиться навколо того, що два кебегісти – майор і лейтенант – направляються в українське село, щоб знайти там відьму, мати на неї вплив і використовувати у своїх цілях. У селі є парторг, священник і попадя, господарка тітка Таня, яка прийняла до себе столичних гостей, дві дівчини, які між собою конкурують, три хлопці-товариші і баба Кабачиха – знахарка.

Персонажі дуже цікаві. Переконливі ролі майора КГБ у Сергія Сипливого та лейтенанта – у Дмитра Грицяя. Яскравий образ тітки Тані створює Даша Малахова. Прекрасна роль парторга у Сергія Бойка. Те саме можна сказати і про решту акторів – вони справді талановиті.

Спершу хотіли, щоб на сцені була автобусна зупинка перед селом. Зрештою дещо змінили сценографічне рішення. Серед декорацій – озеро, стела при в’їзді до села, такі деталі класичної сільської ради, як сейф і телевизор, також на сцені телеграфний стовп з котушками як символ втраче-

ного зв’язку. Прекрасно виконала свою роботу художниця-постановниця Марія Погребняк.

Події вистави відбуваються у 1991 році. Починаються в липні на Івана Купала і закінчуються 5 грудня, коли в Біловезькій пуші поставили крапку в існуванні Радянського Союзу, а Україна здобула свою незалежність. У повісті події відбуваються у 1992 році, але ми вирішили під час інсценізації повернути їх на рік назад. У братів Капранових місце дії – їхня мала батьківщина Очаків, ми ж вирішили не прив’язуватися до певної території.

По телевізору показуємо багато відеороликів того часу (зізнаюся: хотів, аби їх

було ще більше). Музика минулого століття, уривки з мультяків, заставка до серіалу “Рабиня Ізаура” викликають у глядачів свої асоціації та емоції. Кожен згадає якусь власну історію з дев’яности.

Вдало впоралася з роботою хореограф Анжеліка Борисова, з нею чудово працювати. Також хотілося б відзначити потужну професійну службу театру, насамперед виконавця Сергія Шевченка та освітлювача Сергія Невгодовського. Майже половину музики спеціально для вистави написав керуючий музичною частиною театру Тимур Полянський.

Якщо запросять – буду радий працювати ще з цим прекрасним театром. Хочу й далі ставити вистави в різних театрах.

Зараз поставлю до Херсона. Там уже запущена постановка “12 стільців”. Маємо встигнути завершити цю роботу напередодні новорічних свят.

Ми попросили також поділитися враженнями від вистави авторів – братів Капранових.

– Вражає, що герої, яких ти вигадав досить давно і вже почав про них забувати, раптом стоять перед тобою живі, – зізнався **Віталій Капранов**. – Кожен зі своїм характером, своєю поведінкою, яка дещо відрізняється від того, що ти їм свого часу звелів робити. Адже одна справа, коли пишеться література, зовсім інша – коли здійснюється пластичне рішення, коли те, що ти опишуєш словами, описується простою дією, грою світла. Складається інше враження. Треба віддати належне режисерів за його вигадливість і вміння працювати без слів там, де потрібно.

– На репетиціях ми не були, – продовжив **Дмитро Капранов**, – але регулярно спілкувалися з режисером, обмінювалися враженнями та ідеями. Намагалися допомогти, донести авторське бачення. Матеріал складний, події відбуваються на початку 90-х років. У нас із режисером різниця у віці. Можемо підказати те, чого він не бачив. Це вже наша третя спільна робота з Сергієм Павлюком, довіряємо йому як режисерів. До цього ставили в Херсоні п’єсу “Територія жінки” та капусник. Не виключаю, що наша творча співпраця продовжиться.

Едуард ОВЧАРЕНКО

Театральний світ Жана-Люка Лагарса

Національний центр театрального мистецтва імені Леся Курбаса спільно з театром “МІСТ” презентували виставу “І нічого іншого вже не буде” за п’єсою Жана-Люка Лагарса “Я була вдома і чекала, коли піде дощ”. Переклад і постановку здійснено в рамках освітнього проекту акторсько-драматургічної майстерні “Лабіринт”.

Жан-Люк Лагарс – культовий французький драматург, актор і режисер, який дуже рано пішов з життя (у 38 років), а світову славу здобув вже після смерті. П’єса певною мірою автобіографічна – в юності автор залишив провінційне містечко Ерікур, порвавши із сім’єю, яка не сприйняла його мистецьких та світоглядних прагнень. Лише наприкінці життя, вже знаючи фатальний діагноз, він повернувся додому – попроситися.

У п’єсі теж ідеться про повернення чоловіка додому після років розлуки, про ціну та значення цього повернення. Персонажі – п’ять жінок із родини, які чекають на приїзд свого сина і брата. Вони ніби застигли в цьому тривожному стані, звикли грати драму в трагічних масках і ховатися за ними.

– Це не просто прем’єра, це першопочитання культового французького драматурга, перше його відкриття на українській сцені, – зазначила драматург, перекладачка п’єси українською мовою **Неда Неждана**. – Ще багато років тому Центр Курбаса започаткував проєкт “Світова драматургія. Діалог театральних культур”, в рамках якого відкрили чимало імен драматургів світового рівня.

Жан-Люк Лагарс – постать знакова. Після Шекспіра і Мольєра у Франції його ставлять найчастіше. У нього є мотиви Чехова, Кафки, Беккета, але, водночас, він має свій особливий голос, особливий світ. Він був актором, драматургом, режисером, теоретиком театру, видавцем. Лагарс – один із тих, хто заново відкрив театр слова, його музику, ритм, багатозначність. Це був пошуковий театр.

Але навіть після отримання гран-прі на одному з престижних драматургічних конкурсів у Парижі відомі режисери продовжували розводити руками і казали, що не знають, як ставити і грати такий текст. Свого часу Лагарс написав

у щоденнику: “Я знаю, що прийде час, коли стану культовим автором”. Він навіть назвав рік, коли це буде, але не дожив до цього часу. Та його слово продовжує відкривати новий постдраматичний театр у всьому світі.

Важливо ставити таку складну драматургію з глибоким внутрішнім світом. Історія очікування актуальна, вона позачасова. Ми чекаємо, що прийде хтось і змінить наш світ. Але не варто чекати на якогось месію – важливо самому змінювати своє життя. Лагарс зумів побачити, що буде далі, відчути людей, які мислять і живуть інакше. Це досить складна, але, водночас, дуже людська історія. Переживання смерті близьких поза часом і кордонами – рано чи пізно всі ми стикаємося з цією проблемою. Проте у виставі бачимо світло в кінці тунелю, є сподівання на нове народження, шлях виходу з глухого кута.

Мені здається, що Лагарс дуже людський, добре розуміє жіночу душу. Його мова лаконічна, але, разом з тим, вона образна. У виставі є стрункість мізансцен, ліній, музичного ряду. При тому, що світ його творів драматичний, а часом навіть трагічний, ми бачимо, як він стає світлішим, дає очищення.

Тішуся, що сьогодні ми присутні при відкритті нового

імені. Сподіваюсь, що тепер цей драматург стане рідним для українського театру.

– Звернення до творчості Лагарса – досить складний, але потрібний експеримент, як для Центру Курбаса, так і для українського театру взагалі. Це абсолютно новий шлях, – продовжив розмову режисер-постановник **Олександр Мірошніченко**. – Тут драматургія виявлена по-новому. Це не просто літературний текст на сцені. У п’єсі є дія, конфлікт, але вони по-іншому скомпоновані, висловлені. Це той самий шлях, з якого починав Беккет. Це театр, який вимагає, з одного боку, віртуоз-

ності від актора, а з іншого – інтелекту від глядача. Таким чином ми повертаємося до Курбасівського “розумного Арлекіна”.

Коли я приніс п’єсу, то актори спочатку не розуміли, як можна зіграти цей складний текст. Ми його відкривали поступово, по шматочку, по деталі, по слову. Цей процес зайняв досить багато часу. Результат нашої роботи можна побачити на сцені. Драматургія Лагарса – це парадоксальний синтетичний світ, що твориться з трансформації відомих драматичних сюжетів, але не є прямим цитуванням, а скоріше грою з алюзіями на ці сюжети. У мігтах – образах очищення героїнь – водночас є мотив макбетівських відьом, які, поєднуючись із відсилками до беккетівського “Годо” та біблійного міфу про блудного сина, утворюють інтертекстуальну структуру новоствореного сюжету. Оця гра вибудовування малюнку вистави в просторі трансформованих цитат дає можливість множинності сценічних інтерпретацій, в якій та сама п’єса може інтерпретуватись і як майже сюрреалістична притча, і як психологічна драма, і як авангардна опера. Я думаю, що шлях до п’єс Лагарса (написав більше двадцяти) потрібен для українського театрального процесу.

Його драматургія – це театр, де не просто вбивають час, а де йдеться про дуже важливі речі.

Усі виконавиці у виставі молоді, але вже мають досвід, пройшли школу театру “МІСТ”. Ольга Гронська активно знімається в багатьох фільмах, Таїсія Кисельова навчається в Академії керівних кадрів культури і мистецтв, Анастасія Шупик закінчила Національну музичну академію України імені Петра Чайковського, Катерина Гурневич та Марія Коваленко – випускниці студії при театрі “МІСТ”. Ми працювали за принципом, що театр не читає лекції і не проводить мітинги. Сенс театру у важливій розмові на рівних із глядачем за допомогою драматургії.

Нова вистава – наша спільна робота з режисером **Денисом Шербаком**. Під час репетицій ми могли на деякі речі дивитися по-різному. Це був спосіб знайти “золоту” середину. Вперше ставлю виставу разом з іншим режисером – це теж був своєрідний творчий експеримент.

Не випадково на героїнях одяг чорного кольору. Це п’єса про жальбу, яка стала для них сенсом життя. Це та казка, яку вони самі нафантазували і в якій тепер живуть. Стрічки на сцені – це візуалізація обмеження. Кожен із нас обмежує себе в якомусь вигаданому світі, якомусь особливому просторі.

Якщо не завадить карантин, то хотіли б показати виставу на фестивалях. Саме завдяки фестивалям вона може стати каталізатором для актуалізації Лагарса, щоб його почали ставити, почали дивитися в бік такої драматургії.

Цього драматурга часто порівнюють із Чеховим. У нього так само ми бачимо людей, які сидять і п’ють чай, а в цей час руйнується світ. Така драматургія цінна для театрів. Якщо вдасться, то дуже хотів би ще звернутися до творчості Жана-Люка Лагарса.

СЛОВО Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА “ПРОСВІТА”
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом!
ПЕРЕДПЛАТА—2022

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 66

на 1 місяць	28 грн 14 коп.	на півроку	152 грн 84 коп.
на 3 місяці	79 грн 42 коп.	на 11 місяців	276 грн 54 коп.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло **МОВЧАН**

Відповідальна за випуск
Любов **ГОЛОТА**

Редколегія
Любов **ГОЛОТА** (голова),

Павло **МОВЧАН**,
Микола **ТИМОШИК**,

Георгій **ФІЛІПЧУК**

Заступник головного редактора

з виробничих питань

Наталія **СКРИННИК**
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина **ШЕВЧУК**

Відділ культури
Едуард **ОВЧАРЕНКО**

Літературна редакторка
Галина **ДАЦЮК**

Коректорка
Олена **ГЛУШКО**

Комп’ютерна верстка
Ірина **ШЕВЧУК**
Володимир **ЖИГУН**

Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард **ОВЧАРЕНКО**

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов’язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

